

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Šlapanice za 2. světové války

Bakalářská práce

Brno 2016

Autor práce:

Jan Kopecký

Vedoucí práce:

PhDr. Marek Vařeka, Ph.D.

Bibliografický záznam

KOPECKÝ, Jan. Šlapanice za 2. světové války. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie, 2016. Vedoucí diplomové práce PhDr. Marek Vařeka, Ph.D.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá historií obce Šlapanice v období 2. světové války. V práci je věnována pozornost zejména každodennosti. Práce má pět částí, které reflektují jednak jednotlivé válečné roky a roky okupace, události týkající se osvobození jižní Moravy, první poválečné dny a dílčím způsobem zmiňuje i šlapanické občany, kteří se účastnili protinacistického odboje či byli perzekvováni.

Annotation

This theses is concerned with the history of the village Šlapanice in the second world war period. This work is concentrated mostly on the everydayness. The study has got five parts and reflects every year of the war itself and the years of the occupation, events concerning the Victory day in the South Moravia, the first days after the war. On the other side are mentioned the citizens of Šlapanice involved in anti nazi revolt or who were persecuted.

Klíčová slova

Šlapanice, Druhá světová válka, okupace, Brno – venkov, zákopové práce, Jižní Morava, osvobození

Keywords

The 2nd world war 1939 - 1945, Šlapanice, the Victory day, Brno - venkov, South Moravia, revolt, collaboration, everydaynes

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracoval samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

V Brně dne 13. 2. 2016

Jan Kopecký

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval PhDr. Marku Vařekovi, Ph.D. za vstřícný přístup a cenné připomínky při odborném vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	2
1. Rozbor pramenů a literatury.....	3
2. Šlapanice 1939-1944.....	8
2.1 Okupace a Šlapanice v roce 1939	8
2.2 Rok 1940	17
2.4 Rok 1942	23
2.4 Rok 1943	25
2.5 Rok 1944	27
3. Příprava na boje o jižní Moravu a osvobození Šlapanic	31
3.1 Začátek roku a zákopové práce	31
3.2 Situace v březnu 1945 a vojenská situace	33
3.3. Před osvobozením	34
3.4. Boje o Šlapanice.....	39
3.5. Po osvobození	42
4. Občané Šlapanic za 2. světové války	46
5. Návrat k normálnímu životu	53
Literatura a prameny	60
Přílohy	66

Úvod

Bakalářská práce Šlapanice za 2. světové války zpracovává regionálně-historické téma obce Šlapanic v letech 1939-1945. Cílem práce je na základě dostupné literatury a pramenů spíše kompilačním způsobem popsat dění v obci a každodennost a zároveň provést dílčí srovnání s okolními vesnicemi i s děním ve městech.

Z hlediska použitých pramenů a literatury práce vychází z materiálů, které jsou v archivu autora či šlapanických rodáků (*kronika Julia Müllera*), jednak z pramenů umístěných ve Státním okresním archivu Brno-venkov se sídlem v Rajhradě (*Pamětní kniha obce šlapanické*). Další tištěné prameny (*Šlapanský zpravodaj*, *Lidové noviny*), jsou dostupné v Moravské zemské knihovně v Brně, kde je přístupná i ostatní použitá a níže zmiňovaná literatura, není-li uvedeno jinak jako například u sbírek nařízení a zákonů, které jsou přístupné v Národní knihovně v Praze.

Samotná bakalářská práce je strukturována tak, že ji tvoří pět větších oddílů. První oddíl, který je nejkratší, tvoří soupis pramenů, literatury a zároveň se věnuje kritice těchto zdrojů. Druhý oddíl, jenž je svým rozsahem nejobsáhlejší, se sestává z chronologicky řazeného popisu jednotlivých válečných let, přičemž v této části dochází i k průběžnému srovnávání s děním v okolních vesnicích. Tato část je omezena lety 1939-1944. Třetí větší celek popisuje závěr války, osvobození Šlapanic, osvobození jižní Moravy. Čtvrtá část se zabývá prvními poválečnými dny ve Šlapanicích. Poslední, pátá a závěrečná část, obsahuje alespoň stručný výčet šlapanických občanů, kteří se buď nedožili konce války, nebo se jej dočkali v nacistických káznicích, v koncentračních táborech či ve službách zahraničních armád.

Celou práci uzavírá závěr a část se soupisem literatury a příloh. Přílohy pochází z rodinného archivu. Dlouhodobý zájem o tuto problematiku byl také důvodem, proč jsem si toto téma zvolil jako téma bakalářské práce.

1. Rozbor pramenů a literatury

1.1 Prameny

Pro tuto bakalářskou práci jsou důležité především prameny dvojího typu, a to tištěné prameny institucionálního původu, zejména se jedná o prameny normativní, a narativní prameny.

Do prvního typu pramenů, normativní, spadají zejména vládní nařízení z let 1939-1944.¹ Přestože tato vládní nařízení Protektorátní vlády poměrně dobře ilustrují postupné „utahování šroubů“ a zároveň pomáhají při chronologické orientaci v problematice. Na druhou stranu při komparaci s dalšími prameny, zejména narativní povahy, se ve vztahu nejen ke Šlapanicím, ale i k dalším vesnicím ukazuje, že tyto prameny nelze brát jako absolutní bernou minci. Předně z hlediska datace se zejména na začátku 40. let jednotlivá vládní nařízení dostávala do praxe vždy s tištěnou podobou nařízení. Tyto tisky probíhaly v různě dlouhých intervalech a ve většině případů se datum vytištění od data odhlasování liší v řádu necelého měsíce. Ještě komplikovanější je situace při již zmiňovaném srovnávání s prameny narativní povahy. Zápisy např. v kronikách o těchto vládních nařízeních se objevují vždy se zpožděním a jsou zmiňovány většinou jako precedent, když došlo v dané obci (v tomto případě Šlapanicích) k porušení daného vládního nařízení.

Druhým nejvýrazněji zastoupeným pramenem jsou narativní prameny, které v tomto případě jsou tři. *Pamětní kniha obce šlapanické*, *Památník obětem 2. světové války* a *kronika Julia Müllera*.

Při interpretaci *Pamětní knihy obce šlapanické*, je třeba vzít v potaz, že po dobu války tato kniha nebyla užívána, a zápisy za válečné období byly dopisovány na konci 40. let a některé ještě dokonce na začátku 50. let. Není proto divu, že celá řada zápisů je dobově tendenčních a má snahu o celé řadě věcí hovořit „černobíle“. To platí i pro *Müllerovu kroniku*, která je však soukromou kronikou. Autorem je obecní učitel a je třeba říci, že kronika má na celé řadě míst tendence přecházet spíše do roviny osobních vzpomínek a lidového vypravěčství. Obdobně i kniha *Památník obětem 2. světové války*,

---

¹ Tato vládní nařízení jsou většinou uváděny s odkazem přímo na autentické dokumenty (zejména tištěné verze vládních nařízeních), jen u nařízeních, která nevyšla ve sbírkách zákonů, jsou odkazy na edice pramenů.

který vznikl na přelomu let 1945-1946, má naopak tendenci každý hrdinský čin nepřezřivších místy až nekriticky hyperbolizovat.

Poslední skupinou pramenů, která je zastoupena, jsou prameny tištěné, do kterých patří zejména *Šlapanský zpravodaj*.² Právě tento dvouměsíčník a jednotlivé rubriky v něm obsažené ilustrují postupnou proměnu dobové atmosféry i společenskou proměnu. Celostátní diskurs z tištěných pramenů představují *Lidové noviny*, až do roku 1939 jeden ze symbolů „prohradní“ publicistiky demokratického Československa, které záhy po okupaci zásadně muselo změnit svoji rétoriku. Proti tomu komunistický deník *Rudé právo*, který od roku 1939 vycházel v ilegality, nabízí cennou výpovědní hodnotu o postoji členů KSČ k německé ideologii v první fázi války.

Z hlediska pramenů jsou pro tuto práci důležité i editované prameny, které jsou použity v případě nařízení, která nebyla publikována jako součást sbírek zákonů a vládních nařízení. Mezi tyto editované prameny patří edice zpracované pražským historikem a archivářem Vojtěchem Šustkem.³

1.2 Literatura

Jak už bylo zmíněno v úvodu, všechna použitá literatura je dostupná v Moravské zemské knihovně v Brně nebo v Národní knihovně v Praze.

Jednou z nejdůležitějších monografií je regionálně-historická práce *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*.⁴ Tato publikace, jak již sám její název napovídá, se věnuje především začátku okupace a následně osvobození Šlapanic. Tato monografie však detailně popisuje jen tyto dvě části celého období, každodennost ve Šlapanicích v období 2. Světové války připomíná jen velice stručně. Přestože se jedná o regionálně-historickou monografii, má tato práce blíže k soupisu záznamů orální

---

² Šlapanský zpravodaj vycházel v letech 1934-1941, poté začal vycházet počínaje rokem 1945. Dostupný v MZK.

³ Jedná se o edice pramenů: ŠUSTEK, Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939-1945. Svazek 2, Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2001. a ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Svazek 1, Praha 2012.

⁴ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005

historie místních pamětníků. Této práci chybí detailnější kritika pramenů, metodologie a hlavně popisované události nejsou vsazeny do širšího kontextu.

Ve snaze vsadit události, které se odehrály ve Šlapanicích, do širšího kontextu napomáhají publikace Jana Gebharta a Jana Kuklíka⁵ a Františka Čapky⁶. Pro události konce války jsou použity informace z knih Vojtěcha Žampacha,⁷ Jana Břečky⁸ a Branislava Jamnického,⁹ které se shodně zabývají sovětskou operací, která měla za cíl osvobodit Moravu od nacistických vojsk. Studie Jana Břečky představuje spíše katalog výstavy na téma osvobození Brna a práce Vojtěcha Žampacha a Branislava Jamnického do jisté míry sice obsahují některé shodné informace, ale z hlediska popisu bojů jsou neocenitelným zdrojem, neboť přináší autentická svědectví a v samotné chronologii bojů nejsou patrné některé limity, které jsou zřejmé zejména v úvodu obou publikací a které jsou způsobeny dobou vzniku. Vzhledem k tomu, že k dějinám osvobození jižní Moravy existuje velké množství publikací, z nich jsem ještě použil tyto: sborník *Morava v boji proti fašismu*,¹⁰ *Rudá armáda osvobozuje Moravu*,¹¹ *Abychom mohli žít v míru*¹² a *Kronika osvobození*.¹³ Z těchto prací je třeba vyzdvihnout zejména sborník *Morava v boji proti fašismu*, v němž jsou obsaženy události týkající se Šlapanic detailněji.

Ostatní publikace, které jsou v této práci zmiňovány, se většinou věnují některé z dílčích problematik, jež se k tomuto období vážou. Zde jmenujme alespoň některé;

---

⁵ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVa. GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVb.

⁶ ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka. *Tragédie mnichovské dohody: skutečná fakta a odhalené mýty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011.

⁷ ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. ŽAMPACH, Vojtěch. *Památník obětí světových válek a národně osvobozovacích bojů v okrese Brno-venkov*. 1. vyd. Rajhrad: Státní okresní archiv Brno-venkov, 2000.

⁸ BŘEČKA, Jan, ed. *Brněnské jaro 1945: poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Vyd. 1. Brno: Spolek přátel československého opevnění, 2005.

⁹ JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964.

¹⁰ MIKULKA, Jiří, ed., HALAMA, Václav, ed. *Morava v boji proti fašismu. I*. 1. vyd. Brno: Moravské muzeum, 1987.

¹¹ HRDLÍČKA, Rudolf. *Rudá armáda osvobozuje Moravu: kronika posledního válečného jara*. Vydání I. Brno: Mír, 1948.

¹² PLUHAŘ, Josef, BRŮŽA, Oskar. *Abychom mohli žít v míru--: Sovětská armáda v bojích na jižní Moravě roku 1945*. 1. vyd. V Brně: Blok, 1980.

¹³ KONEČNÝ, Zdeněk, ed., MAINUŠ, František, ed. *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962.

k problematice totálního nasazení byly použity publikace Jany Havlíkové¹⁴ a Františka Mainuše,¹⁵ které v tomto aspektu nabízí pomoc při vytvoření obecnějšího rámce. Od Františka Mainuše jsou použity také jeho sborníkové studie, které se věnují totálnímu nasazení, nuceným pracím v posledních měsících války a činnosti zákopníků.

Protektorátnímu četnictvu v regionu Šlapanic a okolí se věnuje studie Michaely Zemánkové¹⁶ a bakalářská práce Pavla Zálešáka¹⁷. Obě tyto práce jsou důležité zejména pro vystihnutí specifik okresu Brno-venkov, který sousedil s tzv. Vyškovským německým jazykovým ostrůvkem.

Z dalších prací, které zpracovávají dílčí problematiku protektorátní každodennosti, je třeba jmenovat ještě monografii Barbory Štolleové,¹⁸ která se zabývá hospodářskou politikou v období Protektorátu a vysvětluje zejména potravinovou státní politiku, práci autorského kolektivu pod vedením Evy Ješutové,¹⁹ která zachycuje dějiny československého rozhlasu a problematice protektorátu věnuje několik kapitol, jež se zaměřují zejména na problematiku proměny rozhlasového vysílání, a vztahu posluchačstva k domácímu a zahraničnímu vysílání. Situaci v tisku pak zpracovává monografie o protektorátním tisku,²⁰ která v této práci pomáhá zasadit do širšího kontextu zrušení *Šlapanského zpravodaje*. K pracím, které dále zpracovávají problematiku každodennosti lze připočít částečně i monografii o sportu v období Protektorátu autorů Marka, Krátkého a Kössla,²¹ jež celkem obsírně pojednává v jedné z kapitol o likvidaci tělovýchovných jednot v roce 1941. Na závěr nelze opomenout

---

¹⁴ HAVLÍKOVÁ, Jana et al. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války: doprovodná publikace k výstavě pořádané Státním ústředním archivem v Praze, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Kanceláří pro oběti nacismu ČNFB: Státní ústřední archiv v Praze - Archivní areál Chodovec 1. duben - 9. květen 2004*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2004.

¹⁵ MAINUŠ, František. *Totálně nasazení (1939-1945)*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1974.

¹⁶ ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Organizace protektorátních bezpečnostních sborů na Vyškovsku v letech 1939-1945*. In: *Sborník ABS* . 12/2014,.

¹⁷ ZÁLEŠÁK, Pavel. *Četnictvo v okrese Brno-venkov v letech 1939-1945*. (magisterská diplomová práce). Brno FFMU 2015. s. 75.

¹⁸ ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2014.

¹⁹ JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003.

²⁰ BERÁNKOVÁ Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alice, RUTTKAY, Fráňo: *Český a slovenský tisk v letech 1918 - 1944*. Praha 1988, s. 239.

²¹ KÖSSL, Jiří; KRÁTKÝ, František; MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy II.*. Praha : Olympia, 1986.

práci Růženy Hlušíčkové,²² jež se zabývá komunistickou stranou a jejími dějinami. Práce je důležitá kvůli kontextu, který provázal zákaz této politické strany.

---

²² HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Pražská stranická organizace v letech 1929-1939: příručka k dějinám pražské stranické organizace*. V Praze: Dům polit. výchovy Měst. výboru KSČ, 1981.

2. Šlapanice 1939-1944

2.1 Okupace a Šlapanice v roce 1939

Podobně jako většinu měst a obcí i Šlapanice citelně zasáhly zářijové události roku 1938. Mnichovská dohoda znamenala definitivní konec nadějí na obranu Československa, na kterou ještě v létě 1938, podobně jako většina měst, obcí, spolků atp. pořádal i městys Šlapanice sbírky.²³ Období druhé republiky od 30. října 1938 do 15. března 1939 bylo obdobím hluboké deprese. Ve Šlapanicích byla celonárodní tragédie poznamenána i tragédií osobní, a sice smrtí Františka Olšara, který byl těžce raněn při bojích na Podkarpatské Rusi²⁴ a 26. října zemřel v brněnské vojenské nemocnici. Jeho pohřeb 30. října 1938 s vojenskými poctami za účasti 45. pěšího pluku z Brna se zároveň stal tichou manifestací k příležitosti neuskutečněného dvacetiletého výročí československé republiky.²⁵

Politicky Československo zůstalo osamoceno, hospodářství bylo podlomeno, a tak není divu, že strategické udržení už tak postiženého státu, se jevilo jako spíše nereálné. Někteří si blížící se válku připouštěli už dříve, jiní právě v této době začali tušit, jaký osud nás zřejmě čeká. Dokladem toho na jedné straně je, že se několik místních občanů přihlásilo k říšsko-německému občanství dle zákona *O otázkách státního občanství a opce č. 300/1938 Sb.*²⁶, na druhé straně se právě v této době začínají

---

²³ Srov. Z tělocvičné jednoty Sokol. *Šlapanský zpravodaj*. č. 4/1938. roč. 5. s. 5. Celonárodní sbírka probíhala od června do září 1938, přispělo více než 232 000 dárců celkovou částkou přesahující půl miliardy korun. Srov. ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka. *Tragédie mnichovské dohody: skutečná fakta a odhalené mýty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011., s. 83. Šlapanice přispěly celkovou částkou 5, 808,30 Kčs. Srov. Z tělocvičné jednoty Sokol. *Šlapanský zpravodaj*. č. 4/1938. roč. 5. s. 5.

²⁴Na podkarpatské Rusi probíhaly střety s maďarskými jednotkami až do listopadu, kdy bylo definitivně přiřknuto toto území Maďarsku tzv. Vídeňskou arbitráží. Srov. ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka. *Tragédie mnichovské dohody: skutečná fakta a odhalené mýty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011. s. 123.

²⁵ Náš spoluobčan. *Šlapanský zpravodaj*. č. 6/1938. roč. 5. s. 5.

²⁶ § 1

Českoslovenští státní občané, kteří měli 10. října 1938 své bydliště v některé obci připojené k Německé říši, nabývají s účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti, pozbývajíce zároveň československého státního občanství, jestliže

a) se narodili před 1. lednem 1910 na území připojeném k Německé říši nebo
b) pozbyli německé státní příslušnosti dnem 10. ledna 1920 nebo
c) jsou dětmi nebo vnuky osoby, u které jsou splněny podmínky písmena a) nebo b) nebo
d) jsou manželkami osob, u kterých jsou splněny podmínky písmena a), b) nebo c).

Českoslovenští státní občané německé národnosti, kteří měli 10. října 1938 své bydliště mimo bývalé československé státní území, nabývají s účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti, pozbývajíce zároveň československého státního občanství, jestliže měli 10. října 1938 domovské právo v některé obci připojené k Německé říši.

rýsovat první konkrétní plány československého odboje. Zpočátku probíhal odboj dosti nesoustředěně a především neplánovitě. Tvořily jej především malé skupiny, které byly odkázány samy na sebe a bohužel někdy jejich nezkušenost a do jisté míry i naivita přinášela neúměrné ztráty ve srovnání s hmatatelnými výsledky odbojové činnosti. Z řad místního občanstva se zúčastnilo odbojového hnutí hned několik osob. Někteří odcházeli již v této době, jiní prchali za hranice později, ale cíl měli všichni společný - zúčastnit se odbojové činnosti.²⁷

Veřejné mínění v obci bylo do značné míry ovlivněno událostmi v národnostně exponovaném Brně. Jeho ústředním motivem byla nesmiřitelná a netajená nenávisť vůči Němcům, vzbuzená v posledních letech jimi samotnými. Němci totiž vystupovali při každé příležitosti s provokativní drzostí a samozřejmostí. Jednotlivci vyvolávali drobné i větší incidenty mířené na psychické dráždění českého obyvatelstva, o organizovaných veřejných politických akcích Němců ani nemluvě. Pravý smysl těchto činů a především zdroj troufalosti jejich původců místní pochopili 15. března 1939. Chování místních Němců nebylo v podstatě o nic lepší. Někteří jednotlivci se mezi svými známými ve svém nejbližším českém okolí snažili vystupovat tolerantněji, či správněji řečeno milostivě a brzy na to protektorsky. Bylo to však jen z důvodu, že v obci byli v nepatrné menšině. Idea: „Ein Reich – Ein Volk“²⁸ je ovládala stejně jako brněnské či říšské „Volksgenossen.“²⁹ V tomto beznadějném období měl pro občany velmi dobrý postoj tehdejší starosta, rolník Petr Páral, který svými projevy ve společenských shromážděních obce působil povzbudivě.³⁰

Dne 13. března 1939 jednal Vůdce německé Třetí říše Adolf Hitler s předsedou Hlinkovy ľudovej strany Josefem Tisem. Následující den byl na zasedání autonomního slovenského sněmu vyhlášen Slovenský štát, závislý na Německu.³¹

Manželka nenabývá německé státní příslušnosti, jestliže jí nenabývá její manžel.

Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského vydána dne 26. listopadu 1938. Ročník 1938. s. 161. Uloženo v Národní knihovně v Praze.

²⁷ Státní Okresní archiv Brno – venkov se sídlem v Rajhradě. (Dále jen SOkA Rajhrad), fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 106-107.

²⁸ V pamětní knize obce šlapanické se objevuje parafráze „Ein Reich-Ein Führer“. Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 106-107.

²⁹ Německý výraz pro slovo soukmenovec (v tomto případě ve významu příslušník německé krve).

³⁰ Srov. V pamětní knize obce šlapanické se objevuje parafráze „Ein Reich-Ein Führer“. Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 107.

³¹ Srov. ČAPKA, František.: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha 2010, s. 453- 454.

K Hlinkově, Tukově a Tisově slovenskému politickému separatismu přistupovali občané Šlapanic krajně odmítavě: „*Na jméno jsme nemohli hlinkovcům přijít.*“³² Nenávist vůči separatistům ještě zvyšoval příchod některých státních zaměstnanců vyhoštěných ze Slovenska, jedněmi z takových byli i učitelé František Šik, jehož předchozím působištěm byl slovenský Ružomberok a Jaromír Boček, který předtím působil v obci Sliach-Nižné.³³ Proklamace Slovenského státu dne 14. 3. 1939 byla jednou z posledních ran okleštěnému Československu před tím, než vojska Wehrmachtu zahájila obsazování zbytku Čech a Moravy.³⁴ O tom, jak situace vypadala, podává svědectví šlapanický učitel Julius Müller:

*„15. března 1939 ve středu vstávám jako obyčejně a vypravuji se do školy. Ale neradostně poněvadž mně stále zní v uších noční hlášení rozhlasu, že Němci jsou u Ostravy a Hácha, prezident okleštěné republiky jel do Berlína. Otevirám rádio. Zase ozve se řev německých vojenských pochodů. Je zle. Za chvíli hlášení, že německá vojska obsazují naši zem. Spěchám do školy. Ve sborovně debatujeme o této nastalé situaci. Skoro všichni máme v očích slzy. Do práce se nikomu nechce. Na výzvu ředitele Rudolfa Hrocha, abychom šli do tříd a učili jako by se nic nestalo – obořujeme se do něho, zda nemá srdce, či zda může toto neštěstí jen tak lehce přenést. Jak jsem tehdy učil – neučil. Dětem ve třídě, byla to pátá třída, jsem vysvětlil tuto hroznou novinu a utěšil je i sebe, že máme ve světě dobré přátele a ti že nám pomohou. Za slzy, které mně při výkladu skanuly po tváři, jsem se nestyděl a moji hoši chápali toto neštěstí asi tak, jako by jim byla zemřela matka. Bylo mi těch zbledlých chlapců líto.“*³⁵

16. března 1939 Hitler vydal na Pražském hradě výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava – *Protektorat Böhmen und Mähren* pod přímou kontrolu Říše. Česko-Slovenská republika přestala existovat.³⁶ Ve stejný den, tedy 16. března 1939 dorazily

³² SOKA Rajhrad. Pamětní kniha obce šlapanické, s. 108.

³³ Srov. Různé zprávy. *Šlapanický zpravodaj* č. 3/1939. roč. 6. s. 6, Celkově lze říci, že ještě v 50. letech byla patrná averze a nedůvěra vůči Slovákům, za jejich postoj v roce 1939. Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 108.

³⁴ Srov. ČAPKA, František.: *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha 2010, s. 453- 454.

³⁵ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.) Uložena v archivu autora.

³⁶ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 14.

do Šlapanic první kolony německých vojsk.³⁷ Místní občané, vyjma těch, kteří byli německé národnosti nebo se k ní přihlásili, tuto skutečnost přijali s pocitem hluboké zrady a zneužití důvěry, mnozí pak i se slzami.³⁸ Na nárožích bodaly do očí frakturou tištěné výzvy a příkazy Kundmachung – Warnung, Rechts fahren, jimiž se také avizovala v našich zemích doba rasového útisku, násilí a žalářů.

Pro lepší vcítění se do situace tehdejších občanů Šlapanic, bych uvedl citaci z městské kroniky: „*Kdo prožíval dny úplného hroucení někdejší státní idee, k níž byl lid po desetiletí veden svou vládou, kdo prožil toto hluboké politické zklamání a válku nervů, jež předcházela příštím drastickým opatřením okupantů, ten pochopí příčiny projevů takovéto nenávisti.*“³⁹

Dne 16. 3. 1939 přibylí do obce okupanti. Wehrmacht se usadil nejprve na radnici a v hostinci u Himrů. Později však všude, kde se jim zlíbilo. V den příjezdu je však nutno zmínit, že vojáci zaujali zdánlivě snášenlivý postoj k místnímu obyvatelstvu. Na chlad a nevšímavost obce a představených reagovali pohrůzkami a provokacemi.⁴⁰ K větším incidentům mezi občany a vojáky však ve Šlapanicích nedošlo. První vlajka s hákovým křížem se objevila v obci na soukromém domě u Němce MUDr. Josepha Pollacha (náměstí, čp. 100). Později, během šesti okupačních let, jich v obci vlálo mnohem více a to díky zdejším Němcům a renegátům. Ty, které však vysívali na budovách českých úřadů a škol, byly vyvěšovány na striktní rozkaz okupačních úřadů. Byly však nevelkých rozměrů, což nesvědčilo o opravdovosti pocty prokazované Říši. Proto později Němci nařídili minimální rozměry praporů a vlajek, jimiž byly zdobeny veřejné budovy. Když bylo posléze nařizováno vyvěšování německých vlajek a provádění nařízení kontrolovalo

---

³⁷ Šlapanice byly v tomto ohledu v daném regionu jedním z posledních městysů, do kterého Němci dorazili, ve všech okolních vesnicích.

³⁸ O odporu k Němcům, svědčí například ta skutečnost, že po desíti letech, když někteří občané vyplňovali dotazník, vydaný ke kronice města, psali, že nechtějí psát slovo Němec a nahrazovali jej ne vždy lichotivými synonymy. Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 108.

³⁹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 108.

⁴⁰ Všeobecný strach z příchodu německých vojsk byl podpořen akcemi ordnerů v blízkém okolí, v tzv. Vyškovském německém ostrůvku. I ve Šlapanicích byla oprávněná obava, že by se mohl opakovat případ vrchního strážmistra Josefa Zejdy z nedalekých Komořan, který byl do Šlapanic urychleně převelen 16. března 1939 poté, co byl na dvoře četnické stanice v Komořanech téhož dne ráno zbit a přišel o devět zubů. Srov. ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Organizace protektorátních bezpečnostních sborů na Vyškovsku v letech 1939-1945*. In: *Sborník ABS*. 12/2014. s. 40.

četnictvo, užívali místní občané vlajky takzvaného Protektorátu. Její barvy červená, modrá a bílá byly však lidmi vnímány v původním významu barev vlajky samostatného československého státu. Ve všech razítkách, úředních dokumentech, názvu nádražní stanice a silničních tabulích se objevil německý název obce Lapanz.⁴¹ První hospodářskou perzekucí bylo zavedení říšské Marky jako zákonitého platidla a stanovení jejího kurzu vůči československé koruně v poměru 1M = 10 Kč.⁴² V tomto roce pak lidé začali opětovně nakupovat veškeré spotřební statky. Ti vychytralejší jedinci pak těžili z takto nabytých rezerv po dlouhou dobu.⁴³

Jednou z prvních akcí, kterou Němci nařídili, bylo odebrání zbraní civilnímu obyvatelstvu. Někteří občané však zbraně zatajili, což mělo později za stanného práva tragické důsledky. Jednou z místních obětí byl, například Vladimír Jedla z Nádražní ulice, který byl kvůli tomuto přečinu zastřelen.⁴⁴

Asi měsíc po záboru byla formována nová politická organizace Čechů, zvaná „Národní souručenství.“ Měla být jednotným a jediným veřejným politickým a kulturním mluvčím českého obyvatelstva. Úřadovny Národního souručenství byly zakládány ve všech okresích a odbočky ustavovány ve všech obcích. Z počátku bylo toto nařízení přijímáno tu a tam i s důvěrou, neboť se zdálo být lepším zřízením, než většina zdiskreditovaných dřívějších politických stran. Později mělo nahradit také „Stranu práce“ a „Stranu národní jednoty,“ jež obě neměly valného trvání. Ve Šlapanicích bylo vedení Národního souručenství rozděleno na tři úseky se skupinovými výbory, jejichž funkcionáři pak společně tvořili místní vedení. Po krátkou dobu vedl toto zřízení Josef Brzobohatý, Josef Ondráček, Ivan Zeman, Emil Hloušek a Emanuel Vlček. Tato kulturní činnost ustala za prvního stanného práva a po Heydrichiádě⁴⁵ zanikla úplně. Kulturní a osvětová činnost byla znechucena

---

⁴¹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 108-109.

⁴² Srov. ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2014. s. 153.

⁴³ Tamtéž, s. 109-110. Tyto tzv. „křečkovské nákupy“ nebyly neobvyklé na celém území Protektorátu. Srov. GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVa. s. 230-231.

⁴⁴ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 109.

⁴⁵ Termínem Heydrichiáda bývají označovány represe v období 1. a 2. stanného práva, tj. od nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, s krátkou přestávkou po odvolání 1. stanného práva (27. září 1941-19. ledna 1942) až do odvolání 2. stanného práva (27. května – 3. července 1942). Srov. AMORT, Čestmír. *Heydrichiáda*. Praha, Naše vojsko, 1965, s. 7.

vynucovanými projevy loajality k Říši. A když pak byly programy schůzí diktovány a často konána za úředního dozoru, například kolaboranta Lepicha, úředníka u okresního školního výboru v Brně, klesala uměle udržovaná aktivita čím dál více, až ustala na pouhých oficiálních projevech.⁴⁶ Od roku 1943 bylo Národní souručenství institucí více méně pomyslnou, neboť 15. ledna 1943 bylo jako politická organizace zlikvidováno.⁴⁷

Dne 3. října 1939 byly zavedeny potravinové lístky.⁴⁸ V prvních měsících po zavedení potravinových lístků měli lidé ještě dost zásob, a tak nebylo dokonce na lístky ani všechno zboží odebráno.⁴⁹ Týdenní přiděly: 2 kg chleba pro těžce pracující, 1,30 kg pro děti do 6 let, 0,5 kg masa pro těžce pracující, 0,25 kg masa pro děti, 210 gramů tuků pro těžce pracující, 200 g dětem, 0,75 litru mléka denně dětem do 6 let, dospělým 0,25 litru, týdenní dávka cukru 400 g. Vydávání a evidenci potravinových lístků měl na starost zásobovací úřad.⁵⁰ Personál obecní agendy byl rozšířen o tři úřednické síly, přidělené zásobovacímu referátu. Po čtyřech měsících však byly přiděly vázaného zboží podstatně sníženy a klesající tendence se již po celou dobu války nezastavila.⁵¹ Zásobování trhu vážlo. Později se bez lístků nedalo koupit ani ovoce a zelenina, stejně tak i tabák. Potravin se obyvatelstvu nedostávalo, nepomáhaly ani povinné dodávky mléka, vajec, brambor a dalších zemědělských produktů. Místo dřívějších kvalitních potravin se prodávaly umělé náhražky. Další novinkou zavedenou od 15. prosince 1939 byly odběrní lístky na šaty a prádlo. Problémem této doby byl černý trh, který vznikl z důvodu, že lidem se nedostávalo ani zboží na přiděl.⁵² A tak kdysi běžné věci denní potřeby najednou stály celé jmění.

---

⁴⁶ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 110.

⁴⁷ Srov. GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVa. s. 2016-2017.

⁴⁸ Příloha 3.

⁴⁹ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 110.

⁵⁰ Srov. Stejnopis sbírky zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Ročník 1939. s. 224. Uloženo v Národní knihovně v Praze.

⁵¹ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 110.

⁵² Význam a rozsah černého trhu asi nejlépe ilustruje dobová anekdota: „Proč byl zaveden přidělový systém? Kdyby náhodou selhal černý trh, aby lidé nezemřeli hladu.“ SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích: přes 200 unikátních fotografií mapuje život v Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. Praha: BVD, 2006. s. 106.

„Němci zavedli u nás ihned přidělování potravin, oděvů, uhlí, dříví na listky.⁵³ Němci všude vládnou, český život stahuje se do soukromí, do uzavřených společností, kde se všichni dobře znají. Není radno projevit svůj názor nepřátelským Němcům. Všude číhá Němec – udavač. Pak přijede auto, v něm dva v kožených kabátech – pověstně gestapo – zkratka to pro německou tajnou policii – „Geheim - stats - polizei“ a po nešťastné oběti je veta. Odvléknou ho a málokterý se vrátí z vězení – z koncentračního tábora nikdo. Ve Šlapanicích objevil se Němec, který dlouhá léta tu žil, aniž kdo tušil, že Němec je. Jmenoval se Kotas. Člověk to byl hrubý, sprostý, padlý a nevzdělaný. Tento zloduch se stal postrachem Šlapanic. Každý se ho bál a vyhýbal se mu. Když se blížil konec války – zmizel ze Šlapanic a z území republiky. Vyprávělo se, že uprchl do Rakous.“⁵⁴

Zdrojem pro srovnání každodennosti a odhalením nepravostí nacistické propagandy se stal rozhlas a zahraniční vysílání, které v noci nabízelo skrze pořady, jako Volá Londýn či další, alespoň částečnou útěchu a víru ve zlepšení situace. Vzhledem k rozšíření zahraničního vysílání došlo k protiakkcím protektorátních činitelů. Jediným z těchto přijatých opatření (než došlo k povinnému odevzdání rozhlasových přijímačů a znehodnocení krátkých vln) bylo varování povinně umístěné na rozhlasových přijímačích: *Pamatuj, pamatuj, že poslouchání zahraničního rozhlasu je zakázáno a trestá se káznicí nebo i smrtí!*⁵⁵

Značné úřední nepříjemnosti vznikali správě obce za systematicky opakované poškozování německy psaných orientačních tabulek. Byly například pomazávány blátem, nebo vápnem neznámými pachateli, či dokonce i rozbíjeny. Na takovéto činy odpovídali Němci těžkými represáliemi. Jinak tomu nebylo zpočátku ani s dvojjazyčnými vyhláškami a plakáty. V červnu tohoto roku zaslal do Šlapanic okresní úřad v Brně přípis o zjištěných závadách v orientačních označeních a upozorňoval na přísný postup německých úřadů proti jednotlivcům i obcím tam, kde by německé nápisy byly poškozovány. Místní obecní rada vzala toto upozornění na vědomí a dotázala se

---

⁵³ Příloha 4, 8 a 9.

⁵⁴ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o 2. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.) Udavač Kotas a další se ukázali jako velice aktivní, během následujícího roku vzrostl počet udání z deseti na pětasedmdesát. Srov. Činnost četnické stanice ve Šlapanicích. *Šlapanský zpravodaj* č.1/1941. roč. 8 s. 8.

⁵⁵ JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 97-98.

okresního úřadu, zda musí být uveden vždy napřed text německý, když prý v jiných okresech dvojjazyčná označení ještě zavedena nebyla. Odpověď přirozeně nedošla.⁵⁶

Toho roku odešli ze Šlapanic první dělníci do Říše. Pracovní poměr navázali dobrovolně, neboť v Říši se tehdy vyplácely kvalifikovaným pracovníkům ještě vysoké mzdy.⁵⁷ Sliby o vyšších mzdách zlákaly asi 50 000 občanů Protektorátu k dobrovolnému odjezdu za práci do Říše, avšak v dalších letech o dobrovolnosti nemohla být řeč.⁵⁸

Z vnitřních záležitostí týkajících se obce, byl v pořadí prvním opatřením okresního úřadu doručen výměr nařizující rozpuštění komunistické strany československé.⁵⁹ Ve Šlapanicích bylo toto nařízení provedeno na zasedání obecní rady dne 31. ledna 1939. Příslušníci komunistické strany byli zbaveni mandátu ve všech sborech a komisích. Členství v obecní radě proto pozbyli Josef Richter a Josef Mazálek. Podle nařízení krajského hejtmána z července 1939 nesměla být znovu obsazena uvolněná místa členů obecní rady ani v zastupitelských sborech.⁶⁰

Dne 6. října 1939 bere obecní rada na vědomí fonogram okresního hejtmánství, jímž se s okamžitou platností nařizuje celkové zatemnění. Plnění příkazu o zatemňování světél se obcházelo různými způsoby po delší dobu. Žádoucího způsobu provádění zatemňování se docílilo teprve přísným stíháním přestupků. Ve Šlapanické kronice se k tomuto nařízení váže krátký odstavec: „*Přesto však někteří jednotlivci, kde jen bylo možno, zanedbávali opatrně a úmyslně toto nařízení a nezatemňovali okna do dvora a pod., cítíce to alespoň jako malé zadostiučinění a výsměch nařízením okupantů.*“⁶¹ Dobově příznačný je také přípis obce Šlapanic adresovaný Oberlandrátu v Brně, aby v obci bylo povoleno pouliční osvětlení, jako výjimka z obecně platného nařízení, jelikož prý, jak psali představení obce, vypnutí

---

⁵⁶Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 110-111.

⁵⁷Srov. SOKA Rajhrad. Pamětní kniha obce šlapanické, s. 111.

⁵⁸USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 16., autoři publikace tuto informaci přejímají z MAINUŠ, František. *Totálně nasazení (1939-1945)*. Praha: Mladá fronta, 1974. s. 87.

⁵⁹Toto opatření bylo platné již od 20. září 1938. Srov. HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Pražská stranická organizace v letech 1929-1939: příručka k dějinám pražské stranické organizace*. V Praze: Dům polit. výchovy Měst. výboru KSČ, 1981 s. 287.

⁶⁰Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 111-112.

⁶¹Tamtéž, s. 112.

světelné sítě v čas nebezpečí je kdykoliv možné, protože elektrárna je místním podnikem.⁶²

---

⁶² SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 111-112. Nicméně i do elektrárny bylo již v červnu 1939 zvoleno kuratorium, které bylo odpovědné za chod i včasné vypnutí elektrárny v případě příkazů. Srov. Zajištění provozu elektrárny. *Šlapanský zpravodaj* č. 4/1939. roč. 6. s. 6

2.2 Rok 1940

Tento rok charakterizovala velká vítězství Německa na všech frontách. A celkové vítězství se zdálo být na dosah ruky. Němci v dubnu obsadili nejprve Dánsko, poté Norsko. V květnu zabrali Belgie a Nizozemí. O měsíc později už kapitulovala i Francie. Německá armáda pak napadla Řecko a Albánii, v září obsadila Maďarsko a v říjnu i Rumunsko. Pomalu se zdálo, že není síly, která by postup Hitlerovských armád zastavila. Vzdušná síla pouze osamocená Anglie.⁶³ A i té prorokoval dobový tisk brzkou zkázu každým dnem. „*V první fázi dosáhly německé zbraně v rukou skvělých vojáků, řízeny geniálním velením úspěchy. Anglii svítá, že je dosněn sen o ostrovní bezpečnosti.*“⁶⁴

S postupem přicházejících zpráv o německých vítězstvích, které se objevovaly na stránkách ještě nedávno demokratického tisku, rostla i skepse obyvatelstva, obsazené byly i ostatní státy v západní a severní Evropě. A ve světle událostí konce roku 1939, kdy i protektorátní tisk přinesl alespoň kusé informace o paktu Molotov-Ribbentrop, nebyla naděje, že by rozpadlé Československo zachránil Sovětský svaz. „*Dosud není známo, na čem se dohodly Německo a Rusko pokud jde o východní Evropu, jedno však je jisté, a to, že k úpravě těchto otázek dojde, aniž by při tom demokratické velmoci hrály nejmenší úlohy. Zejména situace Anglie se stala velmi obtížnou.*“⁶⁵ Paradoxní byly v tomto období i postoje KSČ, jejíž členové řízení z Moskvy v danou chvíli vyčkávali a i na stránkách ilegálního Rudého práva, byli v hodnocení spíše zdrženliví, aktivně se spíše soustředili na výpady proti Anglii.⁶⁶

Obyvatelstvo mezitím začalo být omezováno prvními výraznějšími hospodářskými nařízeními. Hned na začátku roku, tedy 1. ledna 1940 bylo vydáno nařízení o povinné dodávce mléka a zaveden sběr vajec. Také vešla v platnost vyhláška o řízené distribuci obuvi, provedeny odvody koní a zostřena veškerá dřívější opatření zásobování civilního obyvatelstva.⁶⁷

---

⁶³ Srov. *Kronika druhé světové války*. 1. vyd. Praha: Fortuna Print, 2000. s. 56.

⁶⁴ Haag a Amsterdam obsazeny. *Lidové noviny*. 17. 5. 1940 s. 1.

⁶⁵ Význam Paktu. *Lidové noviny*. 25. 8. 1939. s. 1.

⁶⁶ Uspořádání nové Evropy. *Rudé právo*. Září 1939. s. 32.

⁶⁷ Jednalo se o uvedení vládního nařízení z předchozího roku do praxe. Srov. Vládní nařízení ze dne 27. září 1939 o úpravě výroby zpracování a odbytu mléka, mléčných výrobků, tuků a vajec. Stejnopis sbírky zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Ročník 1939.

Dne 10. května 1940 vypukly vojenské akce na západě. Čeští lidé v tento den dokázali jen sotva potlačit skrývanou radost. Ti neoptimističtější dokonce předpovídali brzký obrat československé věci a krátké ukončení války porážkou Německa. Jenže úspěšné boje Němců ve Flandrech oslabily takto optimistická očekávání. V tyto dny pak bylo nařízeno vyzvánět všemi zvony na oslavu vítězství Říše. Brzy na to, byla poražena francouzská armáda a u nás nařízeny noční hlídky se zvýšenou pohotovostí hasičstva. Se zhoršující se vojenskou situací na západě vzrůstaly oprávněné obavy našeho obyvatelstva z dalšího vývoje věci. Další opatření, které se zaváděly, byly například přísné revize školních učebnic, škrtnutí v nich celých článků „nepřátelských říší“, odstavců, vět, ba i jednotlivých slov a dokonce i takových maličností, jako ceny knih v „Kč“. Dále to pak byly hromadné skartace knih, map, grafů, učebních pomůcek a policejní způsoby některých inspektorů neukazovaly příliš dobré vyhlídky do budoucnosti. Bylo také zakázáno zapalovat svíce o svátku Všech svatých a to jak z důvodu zatemnění, tak z důvodu úsporných. Zákaz trval po celou dobu Protektorátu.⁶⁸

Ceny životních potřeb, textilu a obuvi v tomto roce nesmírně stouply. První drahotní přídavek přiřčený pracujícím však zdaleka nevyrovnával rozdíl mezi příjmem a spotřebou. Němci nařizovali intenzivní sběr odpadových surovin. Za tímto účelem byla zřízena i hospodářská hlídka, která měla i svoji pravidelnou rubriku ve *Šlapanickém zpravodaji*.⁶⁹ Obecní rada Šlapanic vzala vyrozumění úřadů v této věci na vědomí, avšak žádné valné výsledky se ve sběru odpadových surovin neprojevíly. Ke zvýšení sběru nepomohly ani opakované příkazy a ani kontroly. Výkazy o množství sebraných materiálů, tak operovaly dobře s čísly, hůře tomu bylo se skutečně získaným materiálem. Pravé myšlení místních obyvatel se ukázalo při sbírce na Německý Červený Kříž, která byla organizována celostátně v květnu tohoto roku. Sbírkou musela být provedena nejen způsobem v místě obvyklém, ale i pokladničkami umístěnými na frekventovaných místech obce a na obecním úřadě. Také sbírkami konanými dům od domu, kterých se na výzvu musely zúčastnit všechny místní instituce a školy.

---

⁶⁸ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 112-113.

⁶⁹ Poprvé se objevila tato rubrika v 2. čísle Šlapanického zpravodaje v roce 1940. Srov. Hospodářská hlídka. *Šlapanický zpravodaj* č. 2/1940. roč. 7. s. 5.

V neposlední řadě nebyla ušetřena ani obecní pokladna. Sbírká ve Šlapanicích však vynesla sotva 2000 K.⁷⁰

Zrušení svátků M. Jana Husa, Cyrila a Metoděje, Petra a Pavla, nařízení okupanty pro pracovní zvýšení válečného úsilí o vítězství Říše, bylo jak jen možno obcházeno. A to především z příčiny politického odporu, než z důvodů náboženských.⁷¹ Co se týče veškerých investičních prací a úpravy obce, které byly projektovány, nebo už dříve započali, ustaly stejně jako plán na výstavbu měšťanské školy, plánované již od podzimu 1938, pro překážky rázu materiálního a také pro koncentraci pracovních sil pro účely válečného průmyslu.⁷²

2.3 Rok 1941

Po zisku Bulharska se Němcům otevřela cesta na Balkán a zároveň německá armáda slavila úspěchy jak na nově otevřené východní frontě, tak i v Severní Africe. Obecně lze říci, že na začátku roku 1941 Německé úspěchy dosáhly vrcholu.⁷³ V únoru 1941 byla ve Šlapanicích založena pobočka Svazu pro práci s Němci. Vedl jej zdejší renegát, komisařský vedoucí Rudolf Kotas, dosazený Němci jako správce sokolovny. Dalšími členy bylo několik dalších kolaborantů ze Šlapanic. V některých podnicích a úřadech byli zaměstnanci přihlášení do Svazu pro práci s Němci paušálně svými nadřízenými úřady podle instrukcí a nařízení německých orgánů. Je jasné, že toto členství nemělo valný smysl a aktivita členů byla minimální, což se zrcadlilo i na aktivitě Svazu jako takového. Proto Němci po čase ztratili o svaz úplně zájem.⁷⁴ Od 1. dubna 1941 byli všichni legionáři, bojovníci z první světové války, penzionováni. Při

---

⁷⁰ Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 113-114.

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 113-114. V praxi se nejednalo přímo o zrušení těchto svátků, ale o jejich přesunutí na nejbližší následující neděli, čímž nedošlo ke ztrátě pracovního dne. Zatímco nařízení z roku 1940 bylo relativně snadné obejít, novelizace z následujícího roku přinášelo výraznější sankce, buď 20 000 korun pokuta, nebo až dvouměsíční vězení. Srov. Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1941, vládní nařízení č. 253, s. 1303-1304. O rok později jsou svátky de facto zrušeny tím, že zaměstnavatel má právo upravit pracovní dobu dle potřeby navzdory nedělím a svátkům. Srov. Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1942, vládní nařízení č. 336, s. 1685-1686.

⁷² Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 113-114.

⁷³ Srov. HOYT, Edwin P. *Boje na Balkáně*. Praha: Naše vojsko, 2009. 172 s.

⁷⁴ Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 115.

této události se rozběhla štvavá novinářská kampaň okupantů proti tomuto československému odbojovému hnutí.⁷⁵

12. dubna šlapaničtí sokolové uspořádali ochotnické představení. Dopoledne, okolo 10 hodiny přišli četníci s vrchním strážmistrem Josefem Zejdou, který tlumočil příkaz K. H. Franka o zastavení veškeré činnosti sokolské organizace v celém Protektorátu.⁷⁶ Proto i divadelní představení bylo okamžitě zrušeno, místnosti sokolovny byla uzamknuta a zapečetěna. Rekvizity, které byly zapůjčeny na večerní vystoupení, sokolové mohli vrátit. Na poslední chvíli se členové spolku snažili z německé kontroly vyjmout, co nejvíce věcí patřící jednotě sokolské, které bylo možno uschovat v soukromí, či jakkoliv jinak. Vrchní strážmistr Zejda, tehdejší místní velitel četnické stanice v tom Sokolům velmi účinně pomáhal, patrně i z důvodu již zmiňované negativní zkušenosti s Němci.⁷⁷ Jak vypadal konkrétně zábor sokolského majetku, popisuje ve své kronice Julius Müller:

„Zrušili Sokola, byl jim příliš známý svou slovanskou činností. Bylo to na Hod boží velikonoční 12. dubna 1941, kdy k nám doběhl jeden mladík, že Němci zabírají sokolovnu. Ihned jsem šel na sokolovnu, abych se přesvědčil. Němci tam nebyli, ale velitel četnické stanice Zejda nám oznámil, že na rozkaz německých úřadů se zastavuje činnost sokolu a místnosti že se zapečetí. Večer se mělo hrát divadlo „Děvče z přístavu“ na které bylo vypůjčeno mnoho krojů. Žádali jsme, abychom mohli tyto kroje vzít – bylo nám to dovoleno. Využivše tohoto dovolení uklidili a dopravili do bezpečí mnoho našich věcí. Později byl Sokol vůbec zrušen, jmění zabaveno a do sokoloven stěhováno vojsko. V naší sokolovně bylo vojenské skladiště a ve sborovně bydlela německá stráž, která z počátku války hlídala železniční mosty a nádraží.“⁷⁸

---

⁷⁵ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 18.

⁷⁶ Srov. KÖSSL, Jiří; KRÁTKÝ, František; MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy II.*. Praha: Olympia, 1986. s. 177.

⁷⁷ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 19.

⁷⁸ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.)

Pomyslnou poslední ránu zasadil Čs. obci Sokolské nový zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, který pověřil K. H. Franka likvidací Čs. obce sokolské, uvězněním předních členů a likvidací majetku, stalo se tak 11. října 1941.⁷⁹

Likvidačním správcem byl ve Šlapanicích jmenován starosta jednoty Vincent Hamr. Velké množství věcí se před Němci ukrylo, jako například prapor jednoty, který schoval Richard Rektořík starší. Sokolovna začala sloužit jako místní výstrojní sklad wehrmachtu, ozbrojených sil nacistického Německa.⁸⁰ V obsazené sokolovně zůstala v sokolské knihovně, umístěné v místnosti vpravo nahoře od schodiště, kartotéka členů místní jednoty.⁸¹

Zároveň s perzekucí Sokola došlo ve Šlapanicích, pravděpodobně hlavně v důsledku nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, k zastavení Šlapanického zpravodaje. Ten sice v důsledku změny poměrů zásadně proměnil obsah zpráv i svůj slovník, ale stihl jej osud stejný jako 623 dalších novin, časopisů a lokálních tiskovin.⁸² Na místo toho se všude i ve Šlapanicích objevovaly vývěsní tabule polepené plakáty a řada objektů písmeny „V“ a slovy Victoria – Vítězství. Všechny tyto plakáty a symboly byly vyvěšeny ve všech možných velikostech a variacích a mělo se jimi zastřít všechno, co upozorňovalo na první povážlivé zastavení se německé válečné mašinérie a na pravý stav bojové situace. Aby nebyla možnost obcházet nařízení o viditelném označení budov písmeny „V“, bylo úředně stanoveno, jak mají být provedena na správních a veřejných budovách. A tak i na šlapanickém obecním úřadě viselo na čelném místě velké, více než 2 metry vysoké písmeno „fau“ V, zhotovené z dřevěných prken.⁸³ Tato opatření byla však jen slabou předtuchou

---

⁷⁹ Srov. KÖSSL, Jiří; KRÁTKÝ, František; MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy II.* Praha : Olympia, 1986. s. 177.

⁸⁰ Srov. USTOHAL, V., KOPECKÝ, J.: *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození.* Šlapanice 2005 s. 19.

⁸¹ Tato kartotéka se ve šlapanické sokolovně zapečetěna až do roku 1942. Po atentátu na Reinharda Heydricha správce šlapanické sokolovny František Fišer v obavě, že kartotéka může posloužit jako podklad gestapu pro zatýkání členů Sokola, spolu s Vincentem Hamrem skrze vstup do nápovědy na okraji divadelního jeviště vnikli do sálu a kartotéku spálili. Srov. USTOHAL, V., KOPECKÝ, J.: *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození.* Šlapanice 2005 s. 19.

⁸² BERÁNKOVÁ Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alice, RUTTKAY, Fráňo: *Český a slovenský tisk v letech 1918 - 1944.* Praha 1988, s. 239.

⁸³ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 115.

daleko horších opatření, které přineslo vyhlášení 1. stanného práva na podzim roku 1941.⁸⁴

Roztočilo se další kolo nelítostného zatýkání a poprav. Mezi velkou řadou obětí byl v roce 1941 i Ambrož Richtr, šlapanický rodák, člen zakázané KSČ, který vybíral příspěvky na podporu rodin vězněných. Druhou obětí byl šlapanický rodák Oldřich Zeman, žijící ve Slatině. Provinil se tím, že odmítl nalepit na okna svého domu písmena V (Viktorie – Vítězství). Zpráva o jeho smrti pak zahájila seznam obětí nacistického teroru ve Šlapanicích. Gestapo (Geheime Staatspolizei – tajná státní policie) zatýkalo na udání – za ubytování nenahlášené osoby, za domnělou sabotáž, za poslech zahraničního rozhlasu, za členství v odbojových organizacích, za rozšiřování protiněmeckých letáků, za řadu dalších prokázaných či neprokázaných činů proti cizímu násilí a bezpráví.⁸⁵

Ke konci roku v prosinci 1941 půl roku po Svoětském svazu vstoupily do druhé světové války Spojené státy americké. Nyní válka zachvátila celý svět.⁸⁶ Filmové týdeníky v bývalém sokolském kině, přejmenovaném na Viktoria, oslavovaly vítězství německých vojsk na všech frontách. Vápnem natřená bílá písmena V se objevovala na nejrůznějších plochách. Jedno takové V se objevilo i na pilířích železničního mostu nad Říčkou u Ponětovic. Jako exponent okupantské politiky se v listopadu 1941 stal členem obecní rady již dříve jmenovaný renegát Rudolf Kotas.⁸⁷

Během roku 1941 se také podstatně zhoršila zásobovací situace. I z tohoto důvodu byly zaváděny kontroly u zemědělců, které se čím dál tím více zpříšňovaly. „*Němci znovu propagovali sběr cenných odpadových surovin a také květnou sbírku na Německý Červený Kříž. (...) V žádném případě však v obci mnoho nezískali. Četné sběrací akce byly skutečnou perzekucí žáků i učitelů.*“⁸⁸ Místní obyvatelé však praxe brzy naučila opatrně veškerá nařízení obcházet. Čísla odevzdaného sběru tak uměle stoupala jen díky již několikrát „odvedenému“ materiálu. *Dne 2. září 1941 podala obec*

---

⁸⁴ KOPEČEK, P.: Se smrtí na dosah. Přerov 2000, s. 26–27.

⁸⁵ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005.5 s. 20.

⁸⁶ Srov. *Kronika druhé světové války*. Překlad Jan Gebhart. 1. vyd. Praha: Fortuna Print, 2000. s. 136-137.

⁸⁷ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005.5 s. 20.

⁸⁸ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 115-116.

*odvolání proti výši předpisových dodávek zemědělských plodin a navrhovala nový klíč, počínající 60 kg obilí z míry.*⁸⁹

Kategorické příkazy německých úřadů dokazují, s jakou snahou byla uskutečňována germanizace tehdejšího veřejného života. Z důvodu nařízení zřízení povinných jazykových kurzů pro všechny občany působící ve veřejném životě, bylo zavedeno povinné vyučování němčiny na všech úřadech a institucích. Proti zaměstnancům, kterým se nepodařilo úspěšně zvládnout zkoušku z německého jazyka, bylo později použito platových a postupových represálií.⁹⁰

Počasí bylo během celého roku abnormálně studené a deštivé, zvláště nepříznivá byla situace povětrnostní. Především jaro bylo chladné, a tak výnosy polní úrody dosáhly sotva obvyklého průměru. Zima byla tak tuhá a dlouhá, že ani nikdo z pamětníků si takovouto zimu nepamatoval. Železniční i silniční dálkovou dopravu znemožňovaly vysoké závěje sněhu. Z tohoto důvodu byla také mimořádně velká nouze o palivo. Díky těmto příčinám byly všechny zdejší školy několik týdnů zavřeny. Obecní pokladnu tehdy velmi zatížilo nařízení spojené s odklidem sněhu na silnicích.⁹¹

2.4 Rok 1942

Na začátku roku 1942 kvůli bojům se Sovětským svazem v krutých podmínkách byla nařízena sbírka teplého oblečení a kožichů pro německé vojsko. Výsledky sbírky nebyly ve Šlapanicích uspokojivé především kvůli nezájmu obyvatel a jejich averzi k německému vojsku. Další nařízení se týkala omezení v energetice. Byla zavedena úsporná opatření týkající se především omezení dodávky elektrického proudu.⁹² V červnu tohoto roku pak šlapanická obecní elektrárna (čp. 1157 na Dlouhé ulici) ukončila definitivně svůj provoz. Elektrická síť Šlapanic se tak připojila k síti Západomoravských elektráren.⁹³ Úsporná opatření se dotkla i cenných kovů, zvony

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 116.

⁹⁰ Srov. ŠUSTEK, Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939-1945. Svazek 2, Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2001. s. 43.

⁹¹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 116.

⁹² Tamtéž, s. 117

⁹³ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 21

šlapanického kostela byly 13. dubna 1942 zrekvírovány pro válečné účely.⁹⁴ Zachoval se pouze jeden jediný z roku 1698.

Kromě nedostatku již zmiňovaných cenných kovů, se stále zhoršovala i situace u běžných potravin. Byl nařízen sběr olejnatých jader, zaváděly se náhražky koření a čaje a v neposlední řadě vešel v platnost zákaz volného prodeje ovoce. Tato opatření měla ale jen dva důsledky, ještě více se rozmohl černý trh a ještě více vzrostlo zatajování potravin a hospodářských produktů před protektorátními úřady.⁹⁵ Více než v případě materiálních nedostatků byla horší v případě lidských zdrojů. V tomto roce začalo hromadné povolávání 18 – 20letých na práci do Říše. Například muži zaměstnaní na drahách byli nahrazováni ženami a odsunováni k službě v Říši.⁹⁶

Jestliže toto nařízení se dotklo jen některých rodin, naprosto na všechny dolehlo vyhlášení 2. stanného práva, které bylo důsledkem atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinhardta Heydricha. Začalo tvrdé pronásledování, žalářování a především popravování. Ještě 27. května 1942 K. H. Frank v zastoupení těžce zraněného říšského protektora vyhlásil na celém Protektorátu výjimečný stav a už na druhý den rozhlas⁹⁷ oznamoval jména osob odsouzených k trestu smrti zastřelením. Přestože byl atentát spáchán v Praze, pátrání po pachatelích se rozjelo na celém území Protektorátu.⁹⁸ Děti od 10 let a všichni dospělí museli potvrdit podpisem, že o pachatelích nic neví a předměty patřící atentátníkům, které se po atentátu našli, neznají. Při této situaci byly všem předloženy fotografie těchto předmětů.⁹⁹

Ve Šlapanicích probíhaly důkladné razie a domovní prohlídky 31. května. U některých občanů pak probíhali domovní prohlídky téhož dne ještě znovu, většinou na udání.¹⁰⁰ Domovní razie provádělo polní četnictvo za pomoci zdejšího renegáta Kotase dům od domu a nález střelné zbraně znamenal smrt. S tím byla spojená i

---

⁹⁴ Srov. Sbírka zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1941, vládní nařízení č. 414, s. 1825.

⁹⁵ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 118. Příloha 5 a 6.

⁹⁶ Srov. MAINUŠ, František. *Totálně nasazení (1939-1945)*. Praha: Mladá fronta, 1974. 213 s.

⁹⁷ Příloha 2.

⁹⁸ Srov. ŠUSTEK, Vojtěch: *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Svazek 1, Praha 2012, s. 123.

⁹⁹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 117.

¹⁰⁰ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 20.

důkladná kontrola osobních průkazů. A taktéž byly obsazeny všechny vchody nádražních objektů.¹⁰¹

„Bylo to poslední neděle v květnu 1942 – oblékali jsme se ráno a tu před náš dům přišlo pět německých vojáků. Jeden zůstal, s připravenou puškou k výstřelu, stát před domem a čtyři vnikli dovnitř. Museli jsme se legitimovat – vojáci procházeli bytem, skříně otevírali a hledali zbraně. Když ničeho nenalezli – zase odešli. Na faře našli bednu cukru 50 kg. Farář sám ji musel naložit na trakař a zavést do hostince u Fialů, kde měli Němci velitelství. Brali lidem sádlo – mouku – na co přišli. Běda u koho našli zbraň. Toto neštěstí se přihodilo Vladimíru Jedlovi z Nádražní ulice. Našli u něho v domě pistoli, ihned ho zatkli – do Brna odvezli a druhý den jsme četli v novinách, že byl v Kounicových kolejích zastřelen.“¹⁰²

V období „heydrichiády“ skončil život pro dalších deset šlapanicích občanů a rodáků žijících mimo Šlapanice ať už v kobkách káznic, v rukou gestapa nebo v mučírňách koncentračních táborů.¹⁰³ O dalších lidských obětech z této doby budu psát později, v samostatné kapitole. Zde je třeba podotknout, že i ve Šlapanicích byly pod hrozbou strachu podepisovány soustrastné kondolence a prohlášení loajality k Říši.¹⁰⁴

2.4 Rok 1943

Rok 1943 byl bezesporu rokem nadějí., 2. února 1943 kapituloval polní maršál Paulus u Stalingradu. Následně utrpěla porážku i vojska Erwina Rommela v Africe. O těchto událostech byly obyvatelé Protektorátu pochopitelně informovány nejen britskou BBC a sovětským Rádiem Moskva, ale i letáky či ilegálním tiskem. Na tuto situaci musela pochopitelně zareagovat i protektorátní propaganda. Jejím cílem mělo být především, co nejvyšší pracovní úsilí pro konečné vítězství Říše. V souvislosti s touto situací došlo k registraci mužů ve věku 18 – 65 let a žen od 17 – 45 let pro pracovní nasazení.¹⁰⁵ Už v roce 1942 začaly nucené odvody na práci do Německa, avšak až po

¹⁰¹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanicické (1935-1967), s. 117.

¹⁰² Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

¹⁰³ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 20

¹⁰⁴ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanicické (1935-1967), s. 118.

¹⁰⁵ Srov. HAVLÍKOVÁ, J.: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války. Praha 2004, s. 10-12.

porážce u Stalingradu nacisté vyhlásili totální mobilizaci a v jejím rámci totální nasazení – „Totaleinsatz“. Spočívalo v masovém nasazování pracovních sil, hlavně mládeže z okupovaných území, do německého válečného průmyslu a do polovojenských pracovních a technických služeb (Totova organizace, Luftschutz, Technische Nothilfe). Němci pak mohli být uvolněni pro armádu. Odvody se postupně týkaly celých ročníků 1918 – 1922 a 1924. Počet českých lidí nuceně nasazených na práce do Říše dosáhl maxima v dubnu 1944, jednalo se o 401 753 mužů a žen. Celkový počet se odhaduje na přibližně 600 000 osob.¹⁰⁶ Také ze Šlapanic a z okolních obcí byly nuceně nasazeny na práci do Říše a okupovaného Rakouska, tehdy zvaného *Ostmarka*, desítky mladých mužů a žen.¹⁰⁷

Na jaře roku 1943 vrostlo přímé nebezpečí leteckých útoků, a tak byla organizována služba CPO (civilní protiletecké obrany). Domy byly opatřovány hasicím nářadím, zásobami písku, požárními háky a půdy musely být vyklizeny od veškerého hořlavého materiálu. Stejně tak byla ustanovena domovní družstva CPO. Jako každé vnucené nařízení bylo i toto plněno pouze v nejnútnejší míře. Ke kopání veřejných krytů bylo přikročeno, až na podzim roku 1943.¹⁰⁸ Právě v tomto roce pozorujeme první signály zájmu amerického válečného letectva o vzdušný prostor nad Moravou. Konkrétně 25. června 1943 se u Lipňan na Olomoucku poprvé objevily letáky shazované z velkých výšek, které pokryly velké území Moravy. Co se týká dalších shozů, ty proběhly až skoro po roce, 28. dubna 1944, kdy nad Moravou operovaly znovu americké letouny, startující z letišť v Itálii. Později byly letáky pravidelnou průvodní akcí při všech náletech, či pouze průletech amerických letounů.¹⁰⁹

O změně situace na frontě byly občané Šlapanic, stejně jako většina obyvatel Protektorátu informována díky poslechu zahraničních stanic, nejčastěji britské stanice BBC. Právě z tohoto důvodu bylo ze všech rozhlasových přijímačů úředně odstraněno krátkovlnné zařízení a přístroje byly opatřeny nálepkami s výstrahou trestu smrti za

---

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž, s. 28-29, 76-78.

¹⁰⁷ Příloha 10.

¹⁰⁸ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 119.

¹⁰⁹ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 23.

poslech cizího vysílání. Za pouhé podezření z poslechu, či za rozšiřování zpráv zahraničního rozhlasu byly vyměřovány velmi tvrdé tresty, až deset let káznice.¹¹⁰

Pro obyvatele kromě neustálého strachu z udavačů a provokatérů znamenal konec roku 1943 čím dál tím větší období materiálního nedostatku, nedostávalo se celé řady potravin, tabáku a dalších věcí, rozrůstal se směnný obchod a černý trh.¹¹¹ Je však třeba říci, že přes všechny zákazy na tom byli obyvatelé Šlapanic, díky množství zahrádek a políček lépe než obyvatelé města a nelze zastírat, že blízkost Brna udělala ze Šlapanic častý cíl nakupujících z města na černém trhu, pochopitelně nikoli za bezcenné protektorátní peníze. Podobně jako z dalších přilehlých obcí. Nebylo však jednoduché potraviny propašovat do Brna, mohla za to tzv. potravinová čára, série kontrol na silnicích směrem do Brna. Za pašování potravin v případě odhalení byly pochopitelně vysoké tresty.¹¹²

2.5 Rok 1944

Dne 15. března 1944 se slavilo 5. výročí Protektorátu Čechy a Morava. V tento den obcházel místní četnictvo všechny domy s výzvou vyvěsit říšské a protektorátní prapory. Oficiální projevy se však nekonaly.¹¹³

Od dubna se za noci nad územím Moravy začaly objevovat sovětské letouny. Vysazovaly zpravodajské skupiny přímo do týlu nepřítele a také shazovaly zbraně určené k partyzánské válce.¹¹⁴ První hromadný nálet na oblast Brna byl proveden 5. srpna 1944, cílem byla Zbrojovka Líšeň, kde se nacházela továrna na letecké motory. Tehdy ještě občané nevyužili krytů, dokonce ti nezkušení vyhlíželi letadla a s velkým údivem sledovali kouřové clony. Později se náletové popluchy opakovaly čím dál častěji až několikrát denně.¹¹⁵

---

¹¹⁰ Srov. Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren. Böhmisch-Mährische Verlags- und Druckerei-G.m.b.H., Prag 1943, s. 31–32.

¹¹¹ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 120.

¹¹² Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 128.

¹¹³ Srov. Tamtéž, s. 120.

¹¹⁴ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 13.

¹¹⁵ Srov. BŘEČKA, Jan, ed. *Brněnské jaro 1945: poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Vyd. 1. Brno: Spolek přátel československého opevnění, 2005. s. 13.

„Krásný byl pohled na obrovské roje – vždy několik set – letadel. Jako stříbrné vlaštovky nesla se tato letadla a zvláštní hrůzostrašný hukot těchto strojů již z dálky ohlašoval jejich přilet. Lidé stáli na ulicích, mezi dveřmi, z oken se dívali, kam letí, dohadovali se, co bude jejich cíl a zase se strachovali o svoje drahé, kteří byli prací vázáni na Brno.“¹¹⁶

Pro Šlapanice se válka přiblížila konce srpna a začátkem září. To ovšem neznamená, že místní obyvatelé tu do této doby žili klidu. Nedostatek životních potřeb byl velmi znát. Kromě neustálého odesílání Čechů do Říše na práci, bylo častým hostem ve Šlapanicích i gestapo.

V koncentračních táborech byli umučeni, mimo popraveného Vladimíra Jedly, tito šlapaničtí občané: Jan Novák, Ambrož Richtr, Josef Mazálek, Rudolf Merhout, František Sapák, Theodor Slouka, Rudolf Štěpánek, Josef Sedmík, Oldřich Zeman, Antonín Pěta, Oldřich Eliáš, František Chlup a Oldřich Štěrba.¹¹⁷

Těžké nálety na Brno 25. srpna a 20. listopadu 1944 a letecké útoky na železniční objekty a vlaky si vyžádaly oběti i z řad místního obyvatelstva. Na podzim se jednalo o železničního zřizence Látala, Rudolfa Richtra z Kosmákovy ulice a Josefa Danihela z Bedřichovické ulice. V listopadu byl pak během náletu usmrcen Jan Jedlička.¹¹⁸

Od září navštěvoval Šlapanice ubytovatel Němců, Němec Tauschinsky, původem ze Šlapanic. Po prvním bombardování Brna koncem srpna 1944, kdy americká letadla rozbořila německou Zbrojovku u Líšně a silně poškodila letiště, zabral tento Němec chlapeckou školu pro vojenský lazaret a všechny větší sály pro skladiště vojenských potřeb. Školy se z tohoto důvodu tísnil v dívčí škole na Masarykově náměstí, kde se vyučovalo celodenně.¹¹⁹

„Od toho září 1944 přeletovala Šlapanice často americká a anglická letadla. Svrhovala pumy na Brno a na města na severu, nebo hloubkový letci odstřelovali

---

¹¹⁶ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

¹¹⁷ Srov. Tamtéž.

¹¹⁸ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 120-121.

¹¹⁹ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

*z kulometů lokomotivy a vlaky. V duchu jsme vítali tyto letce a přáli jim hodně úspěchů, ale zase jsme trnuli strachem o české lidi v Brně a o město samo.*¹²⁰

Po menších přeletech se různě nacházely letáky politického obsahu a především dálková doprava byla nepřetržitými nálety hluboce zasažena i na místní trati, ještě více vážlo zásobování všeho spotřebního zboží.¹²¹

*„Bombardování samo – to byl hrozný pocit. Když bylo bombardováno Brno či letiště, slyšeli, ba přímo cítili jsme na těle ohromné detonace, okna a dveře se třásly, otevíraly se a my bledí stáli v kuchyni, ruce sepjaty a v duchu prosili Boha, aby uchránil české lidi ztrát. Odpoledne jsme vyhlíželi dělníky, kteří se pěšky vraceli z práce a vyptávali se – co a kde bylo zasaženo. A netrpělivě jsme čekali, až se naše Blanka vrátí z továrny, kam musela ze školy nastoupiti. Večer jsme byli rádi, že jsme zase jeden den ve zdraví přečkali. Američané přilétali vždy dopoledne. Měli jsme my a všichni lidé zapnuto rádio a čekali na signál = Vysílač Brno přerušuje vysílání, poněvadž se přiblížila nepřátelská letadla. Ovšem, abychom tomu my Češi rozuměli, hlásilo se to napřed německy. Po této výzvě opouštěli děti školy, dělníci továrny, úředníci úřady a vše spěchalo do krytů a u nás na venkově do domů.*¹²²

Konec roku 1944 byl znamením blížící se fronty a s ní i očekávaného konce války. Součástí velké řady opatření, které měly podpořit obranu proti sovětské armádě, byla tzv. zákopová akce. Vyhlášená byla 6. prosince 1944 K. H. Frankem, který za její úspěšný průběh odpovídal přímo Hitlerovi. Jednalo se o povinné pracovní nasazení mládeže na stavbu opevnění, zejména protitankových zákopů.¹²³ Začátkem prosince 1944 byly povolány tři ročníky z řad zemědělsky pracujících na zákopové práce. Jako pracoviště jim byla určena jižní Morava a okolí Lipníka. K Novému roku pak byli povoláváni muži ze Šlapanic ke kopání zákopů na katastru obce. Všeobecná pracovní povinnost se vztahovala na muže od 18 – 60 let. Čeští občané, nakomandováni sem z nejrůznějších oblastí Čech, prováděli zejména zatarasování veškerých spojovacích cest a dálkové protitankové zábrany. Tito lidé byli v počtu 850 mužů přidělováni do

---

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 121.

¹²² Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

¹²³ Srov. JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. s. 28-29.

bytů, popřípadě umístování do školních budov, kde pro ně byla zřízena společná kuchyň.¹²⁴

Protitankové příkopy byly zřízeny na lince jdoucí směrem od Kobylnic, Ponětovic, odtud mezi řečištěm a silnicí až k obci, dále od dolní části obce směrem k Bedřichovicím a přes státní silnici k Podolí. Zde těsně pod Pindulkou byla státní silnice hluboce překopána a opatřena dřevěným mostem. Třetí protitankový zákop byl veden od Šafránkova domu směrem k Jiřkovicím.¹²⁵

Všechny výjezdové a spojovací cesty byly opatřeny překážkami palisádového typu. Nejpevnější zábrany z klád a betonových pylonů byly postaveny u Řehákovy cukrárny, na Dlouhé ulici mezi domem Řožkovým a Duchañovým, na Brněnské ulici u povozníka Velana, na Bedřichovické ulici u domu č. p. 75, na silnici mezi Šlapanicemi a Bedřichovicemi, u Fialova hostince a také u hasičského skladiště. Těmito opatřeními bylo poškozeno velké množství, jak obecního, tak soukromého majetku. Katastrofální situací byl velký nedostatek paliva. Dělníky přidělené k zákopovým pracím to svádělo k získávání topiva téměř všude, kde to bylo možné. A právě tehdy bylo zničeno celé okolí Řičky a především porost v městském parku. Na rozkaz vedení Todtovy organizace byly v parku vykáceny všechny vzrostlé smrky a použity k budování protitankových základů.¹²⁶ Na druhé straně je třeba podotknout, že linie Pracký kopec, Telnice, Rajhrad, na které se Šlapanice nacházely, měla značně nesouvislý charakter, i samotné překážky byly spíše ohniskového charakteru. Soustavnější bylo jen opevnění v samotných obcích a před Brnem.¹²⁷

---

¹²⁴ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 121.

¹²⁵ Tamtéž, s. 121.

¹²⁶ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 121-122.

¹²⁷ Srov. JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. s. 28-29.

3. Příprava na boje o jižní Moravu a osvobození Šlapanic

3.1 Začátek roku a zákopové práce

„Začátek roku 1945 byl ve znamení všeobecného ústupu Němců na všech frontách. Rusové hnali německá vojska k západu přes Rumunsko, Maďarsko, východní Slovensko k Vídni a Bratislavě na jihu – k řece Odře na severu. Z Ostravy docházejí zprávy o urputných bojích v průmyslovém kraji kol Katovic. Západní spojenci po úspěšném vylodění v Normandii porážejí Němce ve Francii, na řece Rýnu a spojují se se sovětskou armádou v Berlíně. Hitler a Goebbels umírají sebevraždou – ostatní zločinci zajati a postaveni v Norimberku před soud národů, německá města proměněna v hromadu sutin.“¹²⁸

Veškerá opatření, která Němci prováděli k zadržení sovětské armády, pokračovala i v prvních měsících roku 1945. Již od léta 1944 začala německá armáda realizovat na východních hranicích Rakouska s přesahem na Moravu složitý systém zákopových valů, tzv. Jihovýchodní val. Z rozkazu K. H. Franka z 6. prosince 1944 byli na práci určeni zejména mladí muži pracující v zemědělství, aby nedošlo k narušení zbrojní výroby. Hlavní přísun pracovních sil však probíhal na začátku měsíce ledna, především proto, že na polích byly skončeny všechny žňové i podzimní práce.¹²⁹ Ke konci ledna 1945 se mělo na zákopových pracích na tzv. Jihovýchodním valu podílet více jak 50 000 zákopníků.¹³⁰ Především nepříznivé povětrnostní podmínky tohoto roku snižovali už tak nalomenou pracovní morálku všech povoláných na nucené práce. Neobvykle deštivé a sychravé počasí trvalo až do května. Počátkem roku 1945 byl také zvýšen stav zákopníků z řad civilního obyvatelstva o další tři ročníky 18-21 chlapců ze zemědělství. Mnoha šlapanickým chlapcům, kteří se vraceli ze zákopových prací na severovýchodní Moravě, se podařilo uniknout z vlakových transportů a nenastoupili tak

---

¹²⁸ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

¹²⁹ Srov. HAVLÍKOVÁ, J.: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války. Praha 2004, s. 76-78.

¹³⁰ Cílem bylo menší říčky a svodnice rozšířit tak, aby mohly plnit funkci protitankových příkopů. Vytěžená hlína pak posloužila k vystavění stupňů a valů, z nichž nejhustší síť v okolí Brna byla na ose Tuřany-Šlapanice. Srov. MIKULKA, Jiří, ed. a HALAMA, Václav, ed. *Morava v boji proti fašismu. I.* 1. vyd. Brno: Moravské muzeum, 1987. s. 45.

na zákopové práce v Brně, kam byli určeni.¹³¹ Z důvodu, aby měli při zatčení alibi, nahlásili se na zákopové práce ve Šlapanicích. Většině z nich celá věc prošla, a tak mohli bydlet a stravovat se doma. Některým se dokonce díky znalosti místních poměrů podařilo uchytit v zákopnické kanceláři, která sídlila ve škole na Riegrově ulici. Zde se sestavovaly seznamy a účty, opisovaly doklady a doručovaly naléhavé zprávy. I zde platilo zavedené heslo „Spěchej pomalu“. Dle plánů mělo být ve Šlapanicích na dva tisíce zákopníků, ale tento plán nebyl nikdy splněn. Také z důvodů stále přibývajících útěků se zavedla přísná kontrola pracujících a strava se připravovala pouze dle nahlášených denních počtů zákopníků. Na základě těchto hlášení můžeme říci, že ve Šlapanicích, se nacházelo přibližně 850 zákopníků příslušných ke šlapanické skupině s označením 1022/0. Všechny skupiny zákopníků byly centrálně očíslovány z organizačních důvodů. Zákopníci se dělili na stočlenné skupiny, za které odpovídal stovkař, předák, většinou starší muž.¹³² Šlapanickému obecnímu úřadu zákopová akce nijak nepodléhala, a proto veškeré účty za řemeslnické práce a za potraviny pro zákopnickou kuchyň se předkládaly okresnímu pověřenci pro zákopové práce s úřadem v Brně.¹³³ Přimo na místě logisticky vše řídilo Kuratorium pro výchovu mládeže.¹³⁴

Zákopníci pracovali i v neděli a osmihodinový pracovní den začínal vydáváním snídaně. Nástup byl v 7 hodin ráno na náměstí před kostelem a zákopníci nastupovali v pracovní obuvi a šatech, které si museli nosit domů. Zákopníci také nastupovali s nářadím a po celodenní směně si jej museli brát sebou. Měli nárok na celodenní stravu, ubytování, 20 korun denně, přiděl cigaret a menší množství lihovin. Rodina zákopníka pak měla nárok do jeho dvaceti let dostávat 600 korun měsíčně, nad dvacet let pak 1000 korun jako určitou finanční výpomoc. Každý den také dostávali stravenku a k výdeji

---

¹³¹ Problémem pro protektorátní úřady byla velký počet těch, kteří na práce nenastoupili, časté dezerce nebo snaha vyhnout se práci zmiňovaným způsobem. Srov. MAINUŠ, František: Osvobození Československa ve vzpomínkách sovětských vojáků. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická. 1974-1975, roč. 23-24, s. 11-12. Pokud bychom hledali i zmínky o průběhu povolávání mladých mužů na zákopové práce v okolních vesnicích, byla situace všude v podstatě stejná. I v ostatních obcích odmítli nastoupit povolanci po návratu z ostatních částí Protektorátu na zákopové práce v Rakousku či v Brně a snažili se zajistit si splnění povinnosti v blízkosti svého bydliště nebo rovnou utekli a skrývali se. Srov. VODIČKOVÁ, Kristýna: Historie obce Blažovice v letech 1938-1945. (Bakalářská práce). Brno, PdF MU 2013. s.29.

¹³² Srov. MAINUŠ, František. *Totální nasazení: Češi na pracích v Německu 1939-1945*. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, s. 91-92.

¹³³ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 40.

¹³⁴ Srov. KONEČNÝ, Zdeněk, MAINUŠ, František: Nasazení české mládeže při budování zákopových opěvnění koncem druhé světové války. In: Sborník Matice moravské 1967, s. 17-42.

stravy zákopníky opravňovala stravovací legitimace, uložená v kanceláři. Stravovací legitimace se vydávala až při návratu do místa trvalého bydliště, jelikož bez ní by tam neměl nárok na potravinové přiděly. V poledních hodinách se pak na zákopech vydávala polévka pro zahřátí. Dozor nad zákopovými pracemi měli SA-mani, s kterými byla z důvodu jazykové bariéry velice špatná domluva.¹³⁵

„Tak na zákopu směřujícím od Ponětovic ke Šlapanicím míval službu již starší, šedovlasý SA-man. Měl jistě přes šedesátku a nepochybně se radoval, že unikl frontovému nasazení. Česky hovořil jen lámaně, zato svědomitě kontroloval pracovní výkon a přeměřoval rozměry zákopu: „Ešče centimetr!“ A tak ho na zákopech znali jako „Cantimetra“!“¹³⁶

SA-mani měli samostatnou jídelnu v hostinci „Na Dunaji“, který se nacházel v rohovém domě Na Poříčí v průjezdu do tzv. Plimišku. Vařilo se pro však stejně jako v jídelně pro zákopníky tzv. na Děvině, ve školní zahradě, a stejná byla i denní dávka. I SA-mani a SS-mani, kteří pouze projížděli Šlapanicemi, se mohli v jídelně na Děvině stravovat. Jediná podmínka byla se dostavit do osmi hodin ráno. Na výdej stravy dohlížel Čech. Zákopnická kuchyň umístěná v tzv. Děvině byla obsluhována kuchařem převeleným ze Zbrojovky, vše ostatní měli na starost místní živnostníci, kteří případné poruše nebo nedostatku museli okamžitě zanechat vlastní živnosti a daný problém opravit.¹³⁷

3.2 Situace v březnu 1945 a vojenská situace

Školní vyučování vázlo z důvodu nedostatku topiva, a tak uhelné prázdniny trvaly necelé 3 měsíce. I díky této situaci byla velká část učitelských sborů pracovníě přidělena do válečné výroby, především do Zbrojovky v Adamově a do Konstruktivy v Hradci Králové. I studenti z vyšších ročníků byli nasazeni do válečné výroby.¹³⁸

---

¹³⁵ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 40-41.

¹³⁶ Tamtéž, s. 39-40.

¹³⁷ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 41.

¹³⁸ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 123.

V březnu 1945 byl již silně ochromen veškerý veřejný a hospodářský život, především s rostoucí intenzitou hloubkových letců a náletů i naprostým zablokováním dopravy v důsledku využití železnice k výhradně vojenským účelům, čímž ustal pohyb šlapanických obyvatel i do továren v Adamově. „*Fronta se k nám blížila den co den.*“¹³⁹

Zde je třeba říci několik nezbytných informací o vojenské situaci. V jarních měsících roku 1945 se pomalu ale jistě začalo schylovat k bitvě o Brno, která byla součástí rozsáhlé operace, jež měla osvobodit většinu území Moravy a Slezska. Ke konci března roku 1945 již docházelo k útoku sovětských vojsk 4. ukrajinského frontu pod velením generála Jeremenka v rámci tzv. Ostravské operace a pro úspěch celé akce bylo nezbytné zajistit podporu z jihu skrze moravské úvaly, zde hlavní překážkou bylo právě Brno. Úkol obsadit Brno byl svěřen veliteli 2. ukrajinského frontu maršálovi Rodionu Jakovleviči Malinovskému. Ten podporovaný 1. gardovou mechanizovanou skupinou generálporučíka G. I. Plijeva zatím těžce bojoval o přechod přes řeku Moravu.¹⁴⁰

V rámci této akce 26. březen došlo k sestřelení sovětského zásobovacího letounu C-47 americké výroby poblíž obce Mokrá. Osádka letadla se podařilo partyzánům zachránit. Po dvou týdnech, 8. dubna, se krátce po 15. hodině bez vyhlášení poplachu přihnalo devět, podle jiných zpráv osmnáct letounů americké výroby A-20G Boston z 218. letecké bombardovací divize 5. letecké armády Sovětského svazu a shodili lehké pumy na Staré Brno. Zasáhly Fakultní nemocnici u sv. Anny, hlavní nádraží, Úrazovou nemocnici a park na Kolišti. Slunná neděle vylákala do ulic mnoho maminek s dětmi, a tak z několika desítek mrtvých byl velký počet dětí.¹⁴¹

3.3. Před osvobozením

Den 12. dubna opět nevyslal systém protiletecké obrany varování před dalšími nálety sovětských bombardérů na Brno. Jednalo se o letadla typu Boston, které nalétávaly od 9 hodiny ranní od Tuřan, z jihovýchodního směru. Tentokrát již těžké pumy rozmetaly ulice ve středu města, obě brněnská nádraží, Radlas s plynárnou a

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 123.

¹⁴⁰ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 14-15.

¹⁴¹ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 49.

elektrárnou, Komárov a Židenice.¹⁴² Počet mrtvých byl přes dvě stě. 13. dubna sovětská vojska obsadila Vídeň a Hodonín, tím získala předmostí v šířce 25 km a hloubce asi 20 km k průlomům německé obrany a rozvinutí útoku na Brno.¹⁴³

„President československé republiky přijíždí z Moskvy do Košic v doprovodu první vlády republiky. V Košicích vydává svůj program – zvaný „Košický vládní program“ dle něhož bude naše republika spravována. President dr. Edvard Beneš na své vítězné cestě do Prahy navštívil Bratislavu, Brno.“¹⁴⁴

Rodion Jakovlevič Malinovskij stál před rozhodujícím útokem před nelehkým úkolem, jak město osvobodit a přitom nezpůsobit velké ztráty na životech osob. Rozhodl se proto pro manévr, který spočíval ve vytvoření dvou obchvatných úderných uskupení. Z východu a západu měly Brno obklíčit jednotky 6. gardové armády a 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny, přičemž z jihu měla do města vpadnout 53. armáda.¹⁴⁵

Ještě než se vojska dokázala probít k zaujetí požadovaného postavení, předcházela všemu zvýšená činnost bombardovacího letectva,¹⁴⁶ která v podstatě neustávala. Šlapanice začaly být intenzivně bombardovány v neděli 15. dubna ve večerních hodinách. Tehdy o půl desáté večer spadla na dům Jiřího Fice na nádražní ulici první puma, kterou shodil ruský letec.¹⁴⁷ Jednalo se o sovětský letoun Polikarpov Po-2 „Kukuruznik“, lehký noční bombardér. Po vypnutí motoru se propadl

---

¹⁴² Rozsahem se bombardování dotklo oblasti okolo řeky Svitavy, ač se výčet městských částí jeví, že byla zasažena velká plocha, v případě Židenic se jednalo zejména o Zbrojovku a v případě Komárova jen o okrajovou část.

¹⁴³ Srov. BŘEČKA, Jan, ed. *Brněnské jaro 1945: poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Vyd. 1. Brno: Spolek přátel československého opevnění, 2005. s. 13.

¹⁴⁴ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.)

¹⁴⁵ Srov. JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. s. 28-65.

¹⁴⁶ Zároveň došlo i k zintenzivnění činnosti partyzánských skupin, 14. dubna 1945 došlo ke zničení klíčové vysílačky pro obranu Brna na Stránské skále. Na této operaci se podílel také Martin Daňhel ze Šlapanic, který při sabotáži na vysílačce spolu s dalšími ukořistil zbraně, které se mu o dva dny později podařilo převést autem do Nevojcic, kde je předal Nevojcické partyzánské skupině, která spolupracovala s partyzány z oddílu Olga. Srov. PEŠA, Václav, OCÁSEK, Jindřich. *V dvojím ohni: kronika partyzánského oddílu "Olga"*. Brno: Blok, 1972. s. 116, 228.

¹⁴⁷ Srov. Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.)

do tmy a ve chvíli, kdy občané spatřili na obloze zelenou světlici na padáčku, věděli, že je zle.¹⁴⁸

„Na štěstí byla to puma malá, takže rozmetala střechu, přetrhala elektrické vedení a tlakem vzduchu byla v okolí rozbita okna. Raněna byla pí Ida Procházková střepinou – jak seděla v protější domě u okna. Svému zranění však podlehla.“¹⁴⁹

Jednalo se o ženu obvodního lékaře, která následkům zranění podlehla až 13. května ve dnech míru. Ranění byli také procházející mladíci Náhunek a Holešovský. Původně však byla puma, svržená ze sovětského bombardéru, určena přetíženému vlaku, u kterého topič ukvapeně otevřel dvířka topeniště. V nádražní ulici se odehrával šílený chaos, do strženého elektrického vedení se zaplétali lidé, kteří v panice utíkali z místního kina. Tu noc promítali film s názvem jako vystříženým pro tuto noc – „Kouzelná svatební noc“! Díky shazovaným světlicím to venku vypadalo jako ve dne. Od tohoto dne byly Šlapanice denně bombardovány ruskými letadly z důvodu, že fronta se čím dál tím více blížila k obci. Rusové postupovali od jihu.¹⁵⁰

„Každý večer po 9 hod. přiletěl „Ivánek“, tak jsme říkali lehkému ruskému letadlu, osvětlil Šlapanice a pak házel bomby. Vznikly velké požáry, téměř všechny selské stodoly vyhořely a nebylo domu, aby nenesl stopy bombardování. Štěstí bylo, že „Ivánek“ házel jen lehčí bomby.“¹⁵¹

Největším neštěstím byl přímý zásah domu zednického mistra Ladislava Jeteliny na Svatojánském náměstí. Po plném zásahu bombou se jeho dům úplně zřítíl, zbyla z něj jen hromada sutí. Obyvatelé domu byli zasypani ve sklepení, kde se schovávali před nálety. Nájemníci, rodina četníka Lhotského, která se v tu chvíli nacházela na schodišti, byla usmrcena.¹⁵²

„Po mnohadenním kopání v sutinách domu, byly nalezeny beztvare pozůstatky nešťastné rodiny. V blízkosti zřítivšího se domu hořely v tom čase stodoly rolníka

---

¹⁴⁸ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 50-51.

¹⁴⁹ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích (nestr.)

¹⁵⁰ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 51.

¹⁵¹ KONEČNÝ, Zdeněk, ed. a MAINUŠ, František, ed. *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962. 144 s. 37.

¹⁵² Srov. Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.)

Hanzla Jana a obytné stavení. Lidé, kteří přicházeli pomoci, byli novou bombou zabiti. Bylo to sedm občanů ze Šlapanic ¹⁵³

Od 16. dubna 1945 úplně přestal „normální“ život občanů, ze strachu před bombardováním se přestěhovali do sklepů. První věcí bylo, co nejvíce podepřít stropy sklepů a zřídit zde provizorní lože. Lidé totiž z důvodu neustále hrozícího nebezpečí ze vzduchu své sklepy v podstatě neopouštěli. Přes Šlapanice proudily stovky civilistů utíkajících z nebezpečného Brna a křížili cestu ustupujícímu wehrmachtu. V Brně již byly tento den nálety hlášeny, celkem čtrnáctkrát.¹⁵⁴ Němci se snažili, ještě co nejvíce zničit nádražní zařízení, vyjel poslední vlak mířící na Přerov. Pomalu, ale jistě končila práce v továrnách, úřadech a závodech.¹⁵⁵

Cílem rudé armády, v tomto případě vojsk 6. gardové tankové armády, bylo zaujmout postavení na linii Otnice-Moutnice, udeřit ve směru Újezd u Brna, Šlapanice a Líšeň a zajistit si tak postavení pro dokončení obchvatu Brna z východu. Prozatím však byla tato skupina zdržena boji na linii Šitbořice, Židlochovice, Ořechov, kam generál Schörner přesunul většinu jednotek z Brna.¹⁵⁶ Boje však probíhaly již nedaleko.

Po celou noc z 16. na 17. dubna byl od noci z jihu slyšet rachot a střelba. Nepracovalo se, neprodávalo, nesvítilo, jen ti nejodvážnější jedinci, většinou ženy, spěchali do místního cukrovaru pro žlutý surový cukr. Němci měli v plánu totiž zničit šlapanický cukrovar, a tak vyzvali občany: „*Berte si, co stačíte!*“ Se vším, co bylo po ruce a také s velkým strachem se vydali do cukrovaru pro co největší zásoby, které pak i rozdávali méně odvážným sousedům. Letecký poplach se ozval v tento den jedenadvacetkrát, hořelo letiště ve Slatině, brněnská jatka i sklad nafty, barev a olejů v Černovicích. Během jednoho z těchto náletů zemřel nešťastnou náhodou velitel četnické stanice Čeněk Lhotský, který se včas nestihl dostat do krytu, a vedle něj

---

¹⁵³ Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. (nestr.).

¹⁵⁴ Na nálety vzpomíná i pamětnice Jarmila Suchomelová (*11. 8. 1932) : „*Ze začátku se ještě ozývaly sirény, jak se blížila fronta, už potom ani varování ani nezaznívalo, vždycky jsme se dívali na oblohu, když byly letadla vysoko, věděli jsme, že asi Brno bombardovat nebudou, tak jsme se ani nešli schovávat.*“ Rozhovor s Jarmilou Suchomelovou (*11. 8. 1932), zaznamenán dne 23. října 2016, záznam uložen v archivu autora.

¹⁵⁵ Srov. KONEČNÝ, Zdeněk, ed. a MAINUŠ, František, ed. *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962. 144 s. 37.

¹⁵⁶ Srov. JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. s. 28-65.

explodovala bomba.¹⁵⁷ I ve Šlapanicích padaly 17. března pumy, bylo to po 21. hodině, kdy přiletěl „Kafemlejnek“ (pojmenování podle charakteristického klepavého zvuku motoru) s úkolem zničit německé protiletectvé kanony umístěné v Sušilově ulici před domem č. 1.¹⁵⁸

V obci nebyl klid ani druhý den, o půl desáté večer dopadly pumy na šlapanickou tovární firmu Schottola, vyrábějící dehtovou lepenku. Neštěstí se obešlo bez obětí. Transporty německé armády křižovali všechny směry a tanky se začali stahovat k Sokolnicím. 19. dubna v poledne Němci vyhlásili, že v Rozvívěch, v polích pod šlapanickým nádražím, odpálí velké množství munice, aby ji nezískali Rusové. Exploze to byla obrovská a to, co rozmetala po polích, se stalo na dlouhá léta po válce zdrojem zásob pro zvědavé kluky. Toho dne zažilo Brno celkem sedm náletů.¹⁵⁹

20. dubna v ranních hodinách zasáhly pumy domy v Dlouhé ulici. Nálety a ostřelování pokračovalo až do dlouhých nočních hodin. Sovětští letci si totiž všimli třech německých tanků čekajících v parčíku v Čechově ulici a také nakupeného vojska v blízké Sušilově ulici. Na druhý den občané rozebírali nádražní skladiště se slovy, že stejně se všechno zničí. 22. dubna kolem 15. hodiny prolétly nad Šlapanicemi sovětské bombardéry mířící na Brno. Byl to jeden z nejtěžších náletů na Brno. Město zůstalo bez elektrického proudu, byla zasažena místní teplárna a elektrárna v Radlasu. Šlapanice potkal nálet v 21:15, druhý v deset a poslední půl hodiny před půlnocí Těžká puma propadla střechou šlapanické Orlovny, prorazila strop a nevybuchnutá zůstala zaklíněna v ocelové výztuži sklepu. Zasaženy byly také domy v Brněnské, Jiřikovické a Palackého ulici.¹⁶⁰

23. dubna hned od rána místní pociťovali útoky sovětských vojsk na Brno. Vojáci 53. armády spolu se 6. gardovou tankovou armádou postupovaly přes řeku

---

¹⁵⁷ Srov. ZÁLEŠÁK, Pavel. *Četnictvo v okrese Brno-venkov v letech 1939-1945*. (magisterská diplomová práce). Brno FFMU 2015. s. 75.

¹⁵⁸ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 50-55.

¹⁵⁹ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 55-56.

¹⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 57-58.

Litavu a v celé oblasti byla zvýšená bojová aktivita.¹⁶¹ Téhož dne byl evakuován německý lazaret ve Šlapanicích.¹⁶²

Tovární objekt firmy Schottola byl ostřelován v 8. hodin ráno. Po skončení palby lidé odnášeli zbylé zásoby dehtové lepenky na nouzové opravy střech. Kolem poledne ve Šlapanicích dopadaly dělostřelecké granáty, které zabily školačku Annu Bednářovou a Ladislava Plevu. Místní občané před palbou utíkali do lesů u Říček, Horákova a Mokré. Zde však palba byla mnohem děsivější, než kdyby ji přechávali ve sklepní svých domů. Neobsazené domy začali vybízet k rabování.¹⁶³

3.4. Boje o Šlapanice

V časných ranních hodinách dne 24. dubna 1945 už bojovaly sovětské sbory na katastru obce Šlapanic, ale až teprve po průlomu fronty u Rajhradu a Blučiny téhož dne, dorazily hlavní síly Rudé armády ke Šlapanicím.¹⁶⁴ Boje ve Šlapanicích započaly útokem sovětských vojsk ve směru od Slavkova. Osvobozené jednotky, které se skládali především z ukrajinských vojáků, pronikaly za velkého odporu Němců do středu obce. Průnik do obce byl veden od vlakového nádraží, od Ponětovic podél železniční tratě.¹⁶⁵ Další průniky směřovaly od Dvorsk a po silnici z Kobylnic.¹⁶⁶

Německá vojenská policie a důstojníci SS pistolemi vyhrožovali k smrti vyděšeným řadovým vojákům wehrmachtu a vyháněli je ze šlapanických sklepů a zahrad, aby bránili své pozici před postupujícím sovětským vojskem. Hned na začátku pozemního boje byl v zahrádce nádražního objektu smrtelně zasažen sovětský voják, po chvíli umírají další dva v poli u železniční vlečky mezi sokolským hřištěm a Nádražní ulicí. Sovětské vojáky vítali lidé s otevřenou náručí a bylo velkým překvapením, když místní zjistili, že mezi sovětskými jednotkami se nacházejí i příslušníci námořní pěchoty. Z důvodu ostřelování šlapanických ulic ustupujícími Němci ze svahu nad

---

¹⁶¹ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 59-60

¹⁶² Srov. KONEČNÝ, Zdeněk, ed. a MAINUŠ, František, ed. *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962. 144 s. 37.

¹⁶³ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 59.

¹⁶⁴ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Památník obětí světových válek a národně osvobozovacích bojů v okrese Brno-venkov*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000. Z fondů rajhradského archivu. s. 543.

¹⁶⁵ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 123.

¹⁶⁶ Srov. HRDLIČKA, Rudolf. *Rudá armáda osvobozuje Moravu: kronika posledního válečného jara*. Vydání I. Brno: Mír, 1948. s. 90-91.

parkem došlo k několika ztrátám na životech na straně místních obyvatel. Karel Locker, který ve vratech netrpělivě vyhlížel sovětské vojáky, byl právě jimi zabit. Druhou obětí 24. dubna byl Augustin Prostějovský. Mezi 18. a 19. hodinou už obsadili sovětští vojáci i severní okraj Šlapanic. Obranný val i další protitankové překážky se ukázaly být naprosto nefunkčními. Pěchota a pancíře si razily cestu volnými prostory a se silničními zátarasy si tanky poradily velmi lehce. Například s mohutnou konstrukcí z klád a těžkých kamenů, která stála mezi tehdejší hasičskou zbrojnicí a domem pana Kalvody v Riegrově ulici, si sovětský tank poradil jako nic. Nacouval ke stavbě a napoprvé ji prorazil.¹⁶⁷

Přestože boje trvaly krátce a vojáci záhy směřovali po olomoucké silnici zaujmout již výše zmiňované postavení v dalších vesnicích, tak aby se dostaly do bezprostřední blízkosti okrajových částí tzv. Velkého Brna, vyžádaly si boje o Šlapanice na sovětské straně 81 životů. Celkem 29 vojáků padlo přímo během bitvy, zbývajících 62 zemřelo následně na následky zranění.¹⁶⁸ Dále padli ještě tři příslušníci rumunské armády.¹⁶⁹

Také někteří místní podlehl zraněním utrpěných během osvobozovací akce, 25. dubna v ranních hodinách zemřel Josef Hanzl, kterého zasáhly střepiny z německého granátu, původně určenému sovětským tankům v Jungmannově ulici. To však nebylo neštěstí jediné. Šlapanice prožívaly druhý den svobody, když krátce po poledni, puma svržená německým letadlem Junkersem Ju-87, zasáhla sovětské vozidlo vjíždějící do vrat Himrova hostince (Nádražní ulice č. 366). Druhá puma po dopadu na silnici explodovala a na místě zabila Karla Syrového a Jana Himra, kteří pomáhali směřovat sovětský vůz. Mrtvá byla i dvacetiletá řidička vozidla, sovětská gardová podporuči Věra Kuzminična Laptěva. Místní obyvatelé mladou dívku omyli, uložili do rakve a kolem hlavy dali černý závoj. Následně byla převezena ke své jednotce do Kobylnic. Její fotografie je na místním pomníku obětem války.¹⁷⁰ Strašlivé následky měl také druhý útok Junkerse Ju-87, který se odehrál v poledne na Jungmannově ulici. Na

---

¹⁶⁷ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 66-68.

¹⁶⁸ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 292-293.

¹⁶⁹ Srov. Nedávná minulost. *Šlapanský zpravodaj* č. 3/1945 roč. 8. s. 2.

¹⁷⁰ Zajímavostí je, že její matce se podařilo po mnoha letech, v dubnu 1974 vycestovat ze Sovětského svazu a mohla tak uctít památku své dcery na místě, kde padla.

sovětské nákladní auto vezoucí střelivo začala kulometem útočit střemhlav letící stíhačka. Dávnou událost popsal Jan Šponer, který se s mladším bratrem a matkou nacházel zrovna na ulici.¹⁷¹

„Vrhli jsme se k nejbližšímu domu, ale vchod byl uzamčený. V několika vteřinách jsme přeběhli k domu našeho strýce Hamra. Starší sovětský voják tam právě psal na dveře křídou slovo Velitelství. „Nebójsja, máma, éto rúskije!“ nedal se vyrušit z klidu. Matka hnaná strachem o nás dva ho odstrčila a vběhli jsme do chodby. Tři vteřiny a zahmul jsem jako poslední na schody do sklepa. V tom mě srazila tlaková vlna z obrovské exploze, když německá puma zasáhla muniční vůz. Dům se otřásl opakovanými výbuchy granátů a střeliva. Pláč vystrašených dětí se mísil s Panenko Maria, zachraň nás! Hrůzou se třesoucích žen. Strach ještě znásobila trhlinka ve stropě po dalším mohutném výbuchu. V síni slábl nářek zraněného sovětského vojáka, až zmlkl docela. Neodvážili jsme se ani pohnout. Teprve asi po půl hodině nás kdosi vyvedl do ulice. Stěna v chodbě domu zavalená troskami byla vysoka potřísněná krví. Voják, zřejmě mrtvý, už tam nebyl. V místech protějších domů trčely jen holé zdi. Z oken našeho domu zůstaly roztříštěné rámy, dveře do ulice proletěly až do dvora. Omítka osekaná střepinami, střecha bez krytiny. V domě výbuchu byl doma otec. Právě se v kuchyni holi, když dveře z pokoje proletěly kuchyní až na dvůr. Přežil bez zranění, jen s šokem. Z muničního vozu zasaženého před domem Hrabálků zbylo pár pokroucených želez. Z jeho osádky snad vůbec nic.“¹⁷²

Toho dne ještě německá letadla shazovaly pumy na sovětské vozy kryté v aleji kaštanů u hřbitova.¹⁷³ Shozené pumy zasáhly hřbitov, kde zničili řadu hrobů a také vážně zranily Klementa Charváta, místního hrobníka. Sovětští vojáci jej v bezvědomí převezli do Hustopečského lazaretu a odtud letecky dopravili do nemocnice

---

¹⁷¹ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 76-77.

¹⁷² Tamtéž, s. 78.

¹⁷³ Na tuto událost vzpomíná i pamětnice Jarmila Suchomelová (*11. 8. 1932): „Ozvalo se několik silných výbuchů, a v tu chvíli se ze všech oken v kuchyni vysypalo sklo. Další den jsme se šli do aleje podívat a byly tam jen ohořelé trosky a několik polámaných stromů.“ Rozhovor s Jarmilou Suchomelovou (*11. 8. 1932), zaznamenaný dne 23. října 2016, záznam uložen v archivu autora.

v Budapešti. Klement Charvát se vrátil až 6. června, oblečen do zbytků uniformy. Většinu cesty absolvoval pěšky.¹⁷⁴

Důvodem tohoto bombardování byl fakt, že Šlapanice v podstatě stály na frontové linii a probíhaly boje u nedalekých Bedřichovic, Velatic, Horákova, Mokré.¹⁷⁵ Boje se ještě v dopoledních hodinách přesunuly do oblasti Tuřan, odkud přes silný odpor dokázali vstoupit okolo poledne do Líšně a Juliánova. A během zbytku dne upevnit své postavení do té míry, že sovětsí ženisté mohli začít s opravami mostů přes Svitavu, které byly nezbytné pro další postup směrem do centra Brna.¹⁷⁶

Ve čtvrtek 26. dubna bylo území Velkého Brna, kromě Medláněk, Řečkovic a částí Králova Pole osvobozeno.¹⁷⁷ Bezprostřední nebezpečí tedy přestalo hrozit i Šlapanicím. Nastal čas sčítání škod a padlých z řad místních obyvatel. Celkově bylo zničeno 59 domů, z nichž 11 bylo zničených úplně, ostatní musely být strženy. 521 domů bylo poškozeno a 18 obyvatelů Šlapanic, včetně výše uvedených během osvobozovacích bojů zemřelo.¹⁷⁸

3.5. Po osvobození

Z obavy před rabováním i kvůli koordinaci odstraňování následku bojů se hned 26. dubna ujal správy Šlapanic revoluční národní výbor, stejně tomu bylo i v okolních obcích. Pro občany se přivážela mouka, konzervy a luštěniny z týlových skladů sovětské armády. Ještě ve stejný den se v místní pekárně u Řeháků prodával chléb upečený z přivezené mouky. Na druhý den poslechli všichni šlapaničtí praceschopní muži do 50 let výzvu, aby se další den dostavili s krumpáči, rýči a lopatami do polí k obci Dvorská.¹⁷⁹

Sovětsí zranění vojáci dostávali první ošetření v nejbližších polních obvazištích, v nichž pracovali i šlapaničtí občané. Například na obvazišti v Kobylnických pracoval

---

¹⁷⁴ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 76-77.81 .

¹⁷⁵ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 60-61.

¹⁷⁶ Srov. JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. s. 66-67.

¹⁷⁷ Srov. BŘEČKA, Jan, ed. *Brněnské jaro 1945: poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Vyd. 1. Brno: Spolek přátel československého opevnění, 2005. s. 49.

¹⁷⁸ Srov. Nedávná minulost. *Šlapanský zpravodaj* č. 3/1945 roč. 8. s. 2

¹⁷⁹ USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 81-82

asi čtyři dny šlapanický obvodní lékař MUDr. Svatopluk Novák, tehdy pomocný zdravotník v brněnském Domě útěchy. Kobylnické obvaziště vedla ruská lékařka, která ve 30. letech studovala v Československu. Po poskytnutí první pomoci určovala, do kterého polního lazaretu budou ranění dále převezeni. I ve Šlapanicích bylo podobné obvaziště jako v Kobylnicích, například u Vymazalů na Brněnské ulici. Zřizování těchto provizorních obvazišť organizovali členové Organizace československé mládeže.¹⁸⁰ V obci se nacházely také dva vojenské lazarety, oba ve školních budovách umístěných na Riegrově ulici a na náměstí. Neustále sem přiváželi raněné rudoarmějce, kterým zde pomáhali i mladí lidé ze Šlapanic. Nejnutnější operace se prováděly v přízemí dnes již neexistující staré školy na náměstí, kde na sražených školních lavicích prováděl lékařské zákroky vojenský lékař spolu se čtyřmi sestrami. Otřesné zážitky, které zde lidé ze Šlapanic viděli, se jim vryly do paměti na celý život. Na tento den vzpomíná také tehdy dvaadvacetiletý Jindřich Duchañ.¹⁸¹

Pracovali nejméně šestnáct hodin denně. Lékař byl neúnavný chlap, s tím skrovným vybavením dělal, co mohl. Skalpel, nůžky, jehla, nit, obvazový materiál, sádra a nějaký ten utišující prostředek pro nejvážnější případy. Byly to hrozné dny. Sestřička mi podala zahnuté nůžky, abych vojákovi s roztrženým břichem odstříhoval roztržené okraje, aby ho mohli nouzově zašít. Potil jsem se, měl jsem strach, by mi odstřižená kůže i s nůžkami nespadla do otevřených útroh. Najednou jsem ztrácel vědomí. Sestřička mě zachytila, vynadala mi do „duraků“ – blbců – a dostal jsem jinou práci. V patrech školy leželi ranění čekající na odvoz. Těžce ranění umírali. Nějakou desítku mrtvých jsem s dalšími ochotníky odnosil, jednoho dokonce sám, bez nosítek. Tělo právě zemřelého člověka je neuvěřitelně uvolněné, jako by protékalo rukama. Snést ho z druhého patra do přístavku na dvoře, to byl problém bezmála nad mé síly. A psychicky – něco hrozného! Jednu noc přivedli mladého typického Ivana s dvěma metály na prsou. Nohu měl krvavou a oteklou jako džbán, lýtko roztržené, plné drobných jehlovitých střepin. Doktor ho usadil na stůl, uchopil pinzetu a začal mu střepiny vybírat. Bez jakéhokoliv umrtvení. Voják výskal bolestí a sahal mu po ruce. Doktor ho dvakrát varovně okřikl. Pak mu jednu pořádnou ubalil, jestli se on, geroj, nestydí před Čechem! Chlapec pak

¹⁸⁰ O přesném složení těchto skupin mládeže se nedochovaly žádné záznamy. Srov. MIKULKA, Jiří, ed., HALAMA, Václav, ed. *Morava v boji proti fašismu. I.* 1. vyd. Brno: Moravské muzeum, 1987. s. 47.

¹⁸¹ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození.* Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 83

opravdu ani nehlesl, ale oči měl zalité slzami, stejně jako já, když doktor počítal střepiny: dvadcat' vosjem, dvadcat' děvjať... ¹⁸²

Polní nemocnice ve Šlapanicích však tomuto náporu zraněných naštěstí musela čelit jen krátce, s osvobozením Brna přibyla místa, kam byly dále zranění situováni. Jednalo se o Nemocnici u svaté Anny a Úrazovou nemocnic. Je také třeba podotknout, že 62 raněných vojáků ve šlapanické polní nemocnici podlehl svým zraněním. ¹⁸³

„V daleké vlasti vzpomínají těch hrdinů, kteří položili takřka v posledních dnech této strašlivé války život za svobodu národu.“ ¹⁸⁴ Sovětští vojáci pohřbili své padlé vojáky na místech jejich smrti. Až po skončení války byli exhumováni a jejich ostatky byly převezeny do Brna. Důstojníci byli pohřbeni na Ústředním hřbitově v Brně, mužstvo bylo zpopelněno. Ve Šlapanicích byl připravován společný hřbitov pro sovětské vojiny, kteří osvobozovací akce v obci nepřežili. Měl být situován v místech dnešního pomníku Rudoarmějců. Příčina, kvůli kterým se plán společného hřbitovu sovětských vojinů nakonec neuskutečnil, jsou uvedeny dále. Němečtí vojáci byli pohřbeni ve společném hrobě. ¹⁸⁵

V neděli 29. dubna byli v dopoledních hodinách ukládáni do společného hrobu rudoarmějci, kteří zemřeli v místních polních nemocnicích. Ze hřbitova tak zněla sovětská hymna. Místní dechovka chodila denně hrát raněným vojákům do zdejšího lazaretu ve škole u parku, popřípadě na sovětské velitelství v zahradě domu stavitele Antonína Sedláka, který se nacházel v Ponětovické ulici. Z těchto důvodů byla dechovka osvobozena od dobrovolné brigádnické výpomoci s odstraňováním válečných škod. ¹⁸⁶ V těchto dnech už bylo hodně bytů po vojácích prázdných a lidé už nespali ve sklepích, avšak dunění ze severozápadní oblasti za frontou, kam už odjela většina sovětských vojsk, doléhal až do Šlapanic. ¹⁸⁷

---

¹⁸² USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 83-84.

¹⁸³ Srov. ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 292-293.

¹⁸⁴ SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 123.

¹⁸⁵ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 123.

¹⁸⁶ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 84-85.

¹⁸⁷ Srov. MIKULKA, Jiří, ed. a HALAMA, Václav, ed. *Morava v boji proti fašismu*. I. 1. vyd. Brno: Moravské muzeum, 1987. s. 158-159.

Ve Šlapanicích probíhaly 30. dubna přípravy k oslavě Svátku práce. Druhý den bylo 1. května, 1. máj. Již v 9. hodin se i pro okolní obce konal ve Šlapanicích slavnostní průvod zakončený seskupením před budovou scholasterie (dnes pobočka muzea Brněnska) na náměstí. Na náměstí vystoupilo několik lidí s projevy. 2. května se ve Šlapanicích rozjelo zásobování základními potravinami a chléb se už nepekl pouze u Řeháků, ale také u Jamborů. Na druhý den bylo přepravováno spoustu raněných sovětských vojáků z polního letiště za šlapanickým hřbitovem do nemocnic v týlu. 5. května, tehdy v sobotu vydává národní výbor první číslo cyklostylovaných *Šlapanických novin*, které nahrazovaly denní tisk v prvním období po válce. V tento den také umřel poslední těžce raněný rudoarmějec ve šlapanickém lazaretu, pro který sousední Ponětovice pořádaly sbírku vajec. Praha volala o pomoc, a tak obrovské masy sovětských vojsk proudily směrem do Čech.¹⁸⁸

8. května se ve Šlapanicích a okolí začali střídat sovětské jednotky s jednotkami rumunskými. Toho dne se ubytovalo ve šlapanických školách a hostincích na 900 rumunských vojáků, důstojníci pak obsadili soukromé byty. Důležitým a také vymodleným dnem byl nejenom pro místní obyvatele 9. květen. Od půlnoci bylo slyšet ze západu obrovská palba a bylo vidět nejrůznější blesky a exploze. Lidé si mysleli, že Němcům se podařilo prolomit obklíčení a ženou Rusy zpět. Okolo páté hodiny ranní pronikla mezi místní občany nepotvrzená informace, že šílená střelba od západu k jihozápadu je na oslavu míru! Lidé nemohli uvěřit, avšak v devět ráno bylo úředně ohlášeno, že válka skončila.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ Srov. USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. s. 85-86.

¹⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 88-89.

4. Občané Šlapanic za 2. světové války

Po osvobození se do svých domovů začali vracet účastníci druhého odboje a političtí vězni. O obětech, které šlapaničtí občané přinesli, svědčí zpráva odbojového účastníka pana Aloise Haška:

„Obyvatelé Šlapanic prožívali všechny stupně slibovaného blahobytu a s ním spojeného klidného vývoje po stránce národnostní. Víme všichni jasně, jak se v protektorátním koncentráku žilo. Málo bylo těch, kteří byli ušetřeni starostí o své drahé, ať byli již totálně nasazeni v Říši, neb s celým zaopatřením trpěli jen za to, že plnili povinnosti, které jim láska k národu přikazovala.¹⁹⁰

Nejméně byli postiženi lidé, kterým bylo nařízeno za totálního nasazení odejít na práci do Říše. Větší část pracovní doby, zvláště ke konci války, zde totiž pracovníci proběhali do krytů za neustálého nebezpečí o svůj život. Svobodní otroci, tak by se dali označit pracující, kteří byli ještě počítáni mezi lidi. I z tohoto okruhu lidí však spousta jedinců zaplatila životem. Stejně tomu bylo i u mladého Ladislava Rumbery, obyvatele Šlapanic, který taktéž zaplatil daní nejvyšší, svým životem (zemřel v Berlíně 15. března 1944).¹⁹¹

Druhý okruhem lidí, ne tak početným, byla skupina těch, kteří z důvodu podezření z nezákonné činnosti, skutečnou práci ve velezrádných organizacích, nebo pouze díky svému politickému smýšlení, přišli do bezprostředního kontaktu s gestapem. Ti, kteří měli to štěstí a byli z vyšetřovacích vazeb propuštěni, vzpomínali ještě dlouho po válce na útrapy, které tuto dobu provázely: „*Svoboda u nich byla škrtnuta, zůstává člověk, na něhož se hledělo s opovržením.*“¹⁹² Ze šlapanických občanů to dle kroniky byli tito:

1. František Antoš (6týdnů vyšetřovací vazby v červnu 1944 pro agitaci proti nacismu).
2. Jan Fojtl (8měsíců vyšetřovací vazby v roce 1939 a 1940 pro podezření z rozmnožování letáků s řečí Stalinovou).

---

¹⁹⁰ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 127-128.

¹⁹¹ Srov. Nedávná minulost. *Šlapanský zpravodaj* č. 3/1945 roč. 8. s. 2.

¹⁹² SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 128.

3. Rodina Hlásenkých (Marie, František a Miroslav byli čtyři a půl měsíce v roce 1942 internováni jako rukojmí za syna Klementa, který vstoupil do zahraniční armády).
4. Bohuslav Partyka (osm měsíců vazby v Kounicových kolejích v roce 1940 pro účast na organizování odboje. V období března až května 1945 pobýval v koncentračním táboře v Mirošově u Plzně pro vedení odboje v peněžních ústavech Brna).
5. Božena Partyková (jeden měsíc vazby v roce 1945 pro podezření, že věděla o činnosti svého manžela)
6. Vítězslav Procházka (sedm měsíců vazby v roce 1940 pro podezření z rozšiřování protiněmeckých letáků. Vazbu se mu podařilo ve zdraví přečkat, avšak při leteckém bombardování v listopadu 1944 zahynul).
7. MUDr. Lenica Svobodová (dva týdny vyšetřovací vazby v roce 1939 za styk s ilegálními pracovníky a za rozmnožování a rozšiřování letáků).
8. Jan Zeman (tři měsíce vazby v roce 1942 pro podezření z přechovávání zbraní).
9. Karel Zeman (pět týdnů vazby v roce 1942 pro podezření z přechovávání zbraní).

Dohromady tato skupina strávila v žalářích během války čtyři roky a jeden týden.¹⁹³

Ti, kterým nemohlo gestapo ve vyšetřovací vazbě nic dokázat, skončili v koncentračních táborech. „*Tam nebyli již lidé, mající ještě něco, co možno nazvat právem, to byla jen pouhá čísla.*“¹⁹⁴ Z místních občanů se vrátili:

1. Jan Bartl (tři měsíce vazby pro sabotáž a protiněmeckou propagandu, dále 4 měsíce v koncentračním táboře v Dachau).

---

¹⁹³ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 128-129.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 129.

2. Alois Burian (od září 1939 do května 1945 jako funkcionář komunistické strany ve Šlapanicích v koncentračních táborech v Dachau, Buchenwaldu, opět v Dachau a nakonec ve Flossenbürgu).
3. Páter Ladislav Zemánek (čtyři měsíce vazby v roce 1944 pro podezření z účasti v partyzánském hnutí, od ledna do osvobození v roce 1945 v koncentračním táboře ve Flossenbürgu).

Tato druhá skupina prožila ve věznicích a koncentračních táborech sedm roků a devět měsíců.¹⁹⁵

Další skupinou byli lidé, kteří pro údajnou velezrádnou činnost byli uvězněni ve věznicích. „*Takto převychování vrátili se po vypršení své lhůty neb po osvobození domů, vzbuzující ve vás hrůzu svou módní linií.*“¹⁹⁶

Z řad šlapanických občanů se vrátili tito:

1. Vincent Hamr (rok a tři měsíce káznice za poslouchání zahraničního rozhlasu).
2. Alois Hašek (čtyři roky káznice pro účast na celostátním odboji „Obrana národa“, odpykány dva roky a jeden měsíc v letech 1943 – 1945).
3. Jaroslav Jánský (rok a čtyři měsíce káznice pro nehlášení činnosti v ilegální organizaci železničářů).
4. Rudolf Korbička (tři roky káznice pro přípravu velezrady od 22. listopadu 1939 do 12. března 1943).
5. Augustin Kříž (dva roky vězení pro rozšiřování letáků a podporování pozůstalých).
6. Jan Mazálek (čtyři roky káznice a koncentrační tábory pro přípravu velezrady).
7. Alois Náhůnek (devět měsíců vězení pro účast na celostátním odboji v letech 1943 – 1944).

---

¹⁹⁵ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 130.

¹⁹⁶Tamtéž.

8. Gustav Nečas (devět roků káznice pro komunistickou a protiněmeckou agitaci, odpykány dva roky a měsíc v letech 1943 – 1945).
9. Josef Plhoň (rok a půl vězení pro pokus o útěk přes hranice).
10. Miroslav Pouchlý (dva roky káznice v letech 1941 – 1942 za poslušání zahraničního rozhlasu a rozšiřování zpráv).
11. Karel Pražák (nejprve vyšetřovací vazba, následně rok a půl káznice pro přechovávání zbraní).
12. Marie Slouková (dva roky vězení pro poslouchávání cizího rozhlasu a ilegální činnost, odpykán rok a deset měsíců).
13. MUDr. František Šamšula (pět roků káznice pro velezradu, odpykán rok a dva měsíce).

Součet doby skutečně prožité ve věznicích a káznicích výše zmíněné třetí skupiny se rovná dvaceti pěti rokům a devíti měsícům.¹⁹⁷

Bylo však spoustu těch, kteří neměli to štěstí, aby se mohli ve zdraví vrátit. Ať už při práci pro druhé, pro své přesvědčení, nebo pro svoji činnost byli odesláni do koncentračních táborů, kde po obrovském utrpení, daleko od svých nejbližších, se značkou „R. u.“ (Rückkehr unerwünscht – návrat nežádoucí) zemřeli. *„Žijí ve vzpomínkách nejen těchto, ale jistě budou žít trvale i ve vzpomínkách nás všech.“*¹⁹⁸

Z místních to jsou:

1. Vladimír Jedla (popraven 2. června 1942 v Kounicových kolejích v Brně).
2. Josef Mazálek (pro ilegální činnost jako člen komunistické strany odeslán do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 14. července 1942 zemřel).
3. Rudolf Merhout (za pomoc místním občanům položil svůj život v koncentračním táboře v Osvětimi dne 25. srpna 1942).

¹⁹⁷ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 131.

¹⁹⁸ Tamtéž.

4. Jan Novák (odsouzený k jednomu roku vězení pro poslech zahraničního rozhlasu, zemřel ve vězení ve Štýrském Hradci 29. května 1944).
5. Ambrož Richtr (zahynul v koncentračním táboře v Mauthausenu dne 19. listopadu 1941, kam byl odeslán pro ilegální činnost v podvratném hnutí a vybírání příspěvků pro rodiny vězňů).
6. František Sapák (zatčen společně s Josefem Zedníkem pro účast na sbírkách k podpoře rodin uvězněných kamarádů, zemřel v Mauthausenu 17. července 1942).
7. Josef Zedník (zatčen společně s Františkem Sapákem pro účast na sbírkách k podpoře rodin uvězněných kamarádů, zemřel v Mauthausenu 19. května 1942).
8. Theodor Slouka (odsouzen pro organizování odboje k pěti rokům káznice, následkem prožitého utrpení ve vyšetřovací vazbě a také podvýživou zemřel v Bayreuthu 26. listopadu 1944).
9. Rudolf Štěpánek (spolu s Františkem Chlupem poslán do Mauthausenu z dodnes nezjištěných důvodů, zemřel zde 6. června 1942).
10. František Chlup (spolu s Rudolfem Štěpánkem poslán do Mauthausenu z dodnes nezjištěných důvodů, zemřel zde 16. června 1944).

K místním obyvatelům připojuji ještě občany, kteří měli blízký vztah ke Šlapanicím ať už jako místní rodáci, nebo manželé žen, pocházejících ze Šlapanic. Jsou to:

1. Augustin Eliáš (zemřel 13. srpna 1942 v Osvětimi).
2. Antonín Pěta (popraven 22. února 1945 v Praze).
3. Oldřich Štěrbá (popraven 16. června 1942 v Kounicových kolejích).
4. Oldřich Zeman (zemřel 22. prosince 1941 v Osvětimi).

„Nechť žijí tito mučedníci nejen v myšlenkách pozůstalých, ale trvale v myšlenkách nás všech a jsou nám příkladem lásky k bližnímu a vlasti.“¹⁹⁹

Podrobnější zprávy o tomto odboji a neštěstí, které místní obyvatele během války postihlo, pojednává památník, připojený ke vzpomínkovému dílu pana Anděloslava Hrabálka, uložený v místním muzeu.²⁰⁰

Ihned po osvobození zahájilo svoji činnost nové vedení obce. 19. listopadu 1943 končili protokoly obecního zastupitelstva a nový zápis o ustavující schůzi národního výboru byl proveden 1. května 1945. Ze zástupců čtyř vládou uznaných politických stran ve smyslu Košického vládního programu byli zvoleni členové národního výboru. Jako první vedl místní národní výbor předseda František Kalous a spolu s ním tři místopředsedové. Konkrétně Vincent Hamr, Karel Láznička a Antonín Holomek. Na vedení místního národního výboru měl podíl také tajemník dr. Josef Brzobohatý. Předseda NV byl zároveň předsedou rady. Pro v této době mimořádně nutné pracovní odbory byli zvoleni tito šlapaničtí občané:

1. Karel Láznička (vedoucí propagační služby).
2. Jan Misař (pro službu zásobovací).
3. Alois Hronek (vedoucí pořádkové služby).
4. František Daňhel (vedoucí pracovní služby).
5. Vincent Hamr (vedoucí resortu zajišťující záležitosti Němců a konfiskovaného majetku).
6. Alois Kopřiva (v záležitostech ubytovacích).
7. Alois Krček (zvolen pokladníkem).

---

¹⁹⁹ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 132.

²⁰⁰ HRABÁLEK, Anděloslav. Památník národních hrdinů a mučedníků. Uloženo v depozitáři Muzea Brněnska, pobočka Muzeum Šlapanice. (nestr.). O životech a odbojové činnosti Adolfa Bílka, Aloise Dlouhého, Vladimíra Jedly, Rudolfa Krbálka, Josefa Kyselky, Josefa Mazálka, Rudolfa Merhauta, Jana Nováka, Antonína Pěty, Ambrože Richtera, Františka Sapáka, Josefa Sedmíka, Theodora Slouky, Rudolfa Štěpánka, Oldřicha Štěrby a Oldřicha Zemana detailněji pojednává publikace HORČICA, Ludvík. *Zemřeli pro vlast: občané okresu Brno-venkov padlí, popravení a umučení v letech 1939-1945*. Brno: V nakl. Šimon Ryšavý vydal OV-ČSBS Brno-venkov, 2014. s. 351-365.

8. Eduard Krpal (na starost úprava obce).
9. Jaroslav Smutný (vedl resort náhrady válečných škod).
10. Petr Páral (pro otázky zemědělské a zahradnictví).
11. František Špondr (zvolen pro zvláštní úkoly).
12. Jan Novák (bez resortu).
13. Jan Kebrle (zvolen pro zvláštní úkoly).
14. Gustav Nečas (zvolen zapisovatelem).²⁰¹

---

²⁰¹ Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 133

5. Návrat k normálnímu životu

První pracovní schůze rady místního národního výboru se konala dne 2. 5. 1945. Jako host na ní pronesl projev poručík rudé armády. Hlavním úkolem vedení obce bylo v této době konsolidovat správní a hospodářské záležitosti ve Šlapanicích, které byly těžce rozrušené událostmi prošlé fronty. Obtížné byly stále problémy se zásobováním. Nejprve bylo nutné v obci shromáždit veškeré zbývající zásoby potravin a mlýnských výrobků. Především těch, které byly bezohlednými lidmi odcizeny. Bylo tomu tak například v obchodech, či místním cukrovaru. Bezpečnost konfiskovaného a veřejného majetku se musela neustále střežit jak z důvodu řady případů rozkrádání, tak i z důvodu hromadění nejrůznějšího druhu zboží. Během dalších dnů se konal soupis masných zásob u řezníků a soupis dobytka. Došlo také k výseku koňského masa. Při obtížné zásobovací situaci pomáhaly Šlapanicím okolní obce. Byly to Jiřikovice, Ponětovice a Bedřichovice. Druhou naléhavou záležitostí bylo opatření bydlení pro rodiny těžce poškozené válkou. Zároveň byla provedena první bytová revize a získány prostředky pro rodiny nejvíce postižené válkou. Sbírkou určená na tyto záležitosti vynesla ve Šlapanicích 62 760 Kč. Dále se místní národní výbor 23. května 1945 dohodl, že kromě četnické služby bude na pořádek a bezpečnost ve Šlapanicích dohlížet sbor deseti gardistů.²⁰²

Po skončení bojů byla ihned organizována akce sběru střeliva a následného zneškodnění. Rovněž byla odstraňována suť, mršiny, trosky a také barikády vybudované Němci. Další prací prováděnou v obci a blízkém okolí byla obnova mostů. K těmto účelům byla zahájena pracovní povinnost místních občanů. Tyto úkoly však z důvodu nedostatku dopravních prostředků vázly. Také z důvodu velkého množství soukromých a veřejných obnovovacích prací se nestíhali včas realizovat všechny úkoly a plány. V neposlední řadě byl problém s dělníky, kteří se postupně vraceli na svá pracovní místa mimo Šlapanice. Místní občané se také museli povinně účastnit prací na letišti ve Slatině. Celkem dvacet šest osob bylo potrestáno za neplnění této povinnosti.²⁰³

---

²⁰² Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 133-134.

²⁰³ Srov. Tamtéž, s. 134.

Němcům žijící ve Šlapanicích byla udělena pracovní povinnost ve věku od 14 do 60 let. Majetek jim byl předběžně zabaven a pobyt mimo obec znemožněn. Povinností pro Němce bylo také nosit označovací bílou pásku s písmenem „N“. Místní národní výbor zřídil vyšetřovací komisi, která byla složena z předsedy MNV a čtyř členů. Na mimořádné schůzi místního národního výboru byli jako kolaboranti nebo fašisté označeni tito šlapaničtí občané:²⁰⁴

1. Julius Gross (Lomená 1148)
2. Břetislav Crha (Sušilova 120)
3. Alois Horáček (Wurmova)
4. Bernard Březina (Nádražní 102)
5. Jaroslav Heger (Dlouhá 30)
6. Josef Horák (Polní 4)
7. Karel Harásek (Lomená)
8. Inocenc Kebrle (Lomená 962)
9. Alois Jeřábek (Polní 1048)
10. František Marek (Dlouhá 32)
11. M. Kramář (Švehlova 12)
12. Petr Peca (Ponětovská 1162)
13. Jan Odehnal (Jánské náměstí 1069)
14. Bohumil Pantůček (Bezručova 1083)
15. Josef Paul (Ponětovská 1051)
16. Jan Bílek (Bezručova)²⁰⁵

---

²⁰⁴ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 134.

²⁰⁵Srov. Tamtéž, s. 135.

Kromě Jana Odehnala a Jana Bílka byli všichni zařazeni do pracovní čety. Pracovní povinnosti byli dle směrnic vládního nařízení zproštěni Inocenc Kebrle, Jan Odehnal, Petr Peca a Alois Horáček. Dále bylo kolaborantům a fašistům vyklizeno jejich bytové zařízení, aby se získaly nutně nezbytné obytné prostory pro válkou postižené rodiny.²⁰⁶ Němci pak byli koncertováni na Pazderně (venkovská budova, kde se sušily a zpracovávaly textilní rostliny). 30. května 1945 dle opatření o odsunu Němců z Brna byli evakuováni i místní lidé německé národnosti. Výjimka byla dočasně udělena ženám, které si vzaly za muže Němce, než se jejich případy prošetří.²⁰⁷ 28. října 1945 bylo z internace propuštěno dvanáct fašistů do soukromého zaměstnání a zadržování už byli pouze Alois Jeřábek, František Marek, Karel Harásek a Bohumil Pantůček. Během listopadu byli němečtí muži přemístěni do tábora v Želešicích, ženy s dětmi do šesti let zůstaly v obci. Movitý i nemovitý majetek, který byl zabaven Němcům, byl předán prozatímní národní správě. Ta jej pak rozprodala úřední cestou.²⁰⁸

Dle vládních směrnic bylo 2. června 1945 přistoupeno ke zřízení Národní rady. Počet členů Národní rady byl shodný s počtem členů dřívějšího obecního zastupitelstva.²⁰⁹ Zástupci čtyř politických stran si zvolili tyto místní občany. Za národní socialisty to byl Rudolf Čermák a Karel Paulík. Za komunistickou stranu Josef Šponer, Jan Novák a Jindřich Brzobohatý. Za sociální demokraty Josef Plhoň a Eduard Krpal. Za stranu lidovou pak Petr Páral a Alois Krček. První schůze Národní rady se konala 20. 6. 1945.²¹⁰

O veřejné prověrce jednotlivých členů Národního výboru jednal NV dne 9. 6. 1945 a prověrku odsouhlasil. Pro kanceláře Národního výboru byl použit konfiskovaný dům dr. Pollacha. Předseda Místního národního výboru složil 15. 8. 1945 slib předsedovi Okresního národního výboru. Dne 24. 8. pak složili členové Národního

---

²⁰⁶ Srov. ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 145 – 146.

²⁰⁷ Srov. JECH, Karel, KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995, s. 216.

²⁰⁸ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 135.

²⁰⁹ Sbírnka zákonů a nařízení republiky Československé. Vyhláška ministra vnitra č. 45/1945 Sb. ze dne 24. srpna 1945, o úplném znění vládního nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. Praha 1945, s. 225.

²¹⁰ Srov. SOKA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 135.

výboru slib do rukou předsedy MNV. Ve stejném dnu byla sloučena funkce obecního tajemníka a dosavadní funkce tajemníka Národního výboru. Dr. Brzobohatý, který zastával funkci tajemníka MNV resignoval a funkce se ujal František Nebl. Na základě platných směrnic bylo složení Národního výboru paritní. Personál Národního výboru se skládal z šesti úředníků, dvou sluhů a tří strážníků.²¹¹

V obtížně řešitelné zásobovací situaci, kdy byly pro obec Šlapanice zavedeny potravinové lístky, došlo k návrhu, aby byly Šlapanice sloučeny s „Velkým Brnem“.²¹² K realizaci tohoto návrhu však nikdy nedošlo. Na podzim se tak pevně stanovilo množství brambor, obilí a mléka.²¹³ Zásobovací situace se tak mírně zlepšila, avšak nouze o brambory se nedala pokrýt ani z místních zdrojů občanů. Nejhorší byla situace ohledně topiva.²¹⁴

V roce 1945 ještě nebyla obnovena autobusová doprava, stejně tak i pouliční osvětlení. Ve Šlapanické obecní elektrárně, pasivním podniku, byl zastaven provoz a zařízení elektrárny demontováno. Budova byla poté pronajímána jako živnostenská provozovna. V místních hostincích a školách bylo ubytováno 400 rumunských vojáků, důstojníci zabrali soukromé byty.²¹⁵

Ihned po 10. květnu 1945 se začalo uvažovat o pietním shromáždění jednotlivých hrobů Rudoarmějců. Měli být převezeni na jedno místo a zde vybudován památník. Vypracováním návrhu byl pověřen architekt Ryšánek. Sběrka na vybudování pomníku, kterou pořádal Svaz osvobozených politických vězňů, vynesla 90 tisíc korun. Z důvodu nařízení, aby padlí Rudoarmějci byli po exhumaci převezeni do brněnského krematoria, nebyl tento plán, až na památník realizován.²¹⁶

Plně se však neosvědčila dosavadní všeobecná povinnost účasti na odstraňování válečných škod. V soukromém i veřejném sektoru bylo příliš mnoho

---

²¹¹ Srov. SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 135-136.

²¹² Tento nápad se objevil zejména proto, že k připojení nedaleké Líšně došlo o necelý rok dříve a vzhledem k rozšiřování Brna o Chrlice a Slatinu, se i připojení Šlapanic jevil jako reálné. Je ale pravdou, že Líšeň o své připojení k Brnu usilovala již od roku 1922. Srov. BELCREDI, Jiřina, BELCREDI, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, s. 97.

²¹³ Příloha 7.

²¹⁴ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 136.

²¹⁵ Tamtéž, s. 136.

²¹⁶ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 136-137.

práce. Z tohoto důvodu byla vybrána skupina 40 obyvatel, kteří byli za tuto práci placeni. Šlo především o občany, kteří byli závislí na sociální pomoci, ale ještě byli schopní práce. Pro soukromé stavby, které potřebovali neodkladně opravit, byl zajištěn a přidělen stavební materiál. Jelikož obnova domů byla po válce tou nejnnutnější, byla nouzově uvedena v činnost Weisova cihelna, konfiskát spravovaný v té době obcí.²¹⁷

Je však třeba říci, že trvalo ještě dlouhá léta, než došlo k zahojení všech válečných utrpení, a některé jizvy zůstaly bohužel patrné navždy.

---

²¹⁷ SOkA Rajhrad, fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967), s. 136-137. Příloha 1.

Závěr

Od konce 2. světové války uběhlo již více než sedm desítek let. Tento dlouhý časový úsek způsobil, že celá řada vzpomínek se vytratila a jiné si naopak začaly žít „vlastním životem“. Proto jsem se v této práci snažil ukázat nejen situaci ve Šlapanicích, ale zasadit celou situaci do většího rámce dění v celém Protektorátu. Každodenní situace ve Šlapanicích se nijak výrazně nelišily od dění ve zbytku Protektorátu. I zde se našla celá řada odvážných lidí, kteří se navzdory nebezpečí dokázali postavit společnému nepříteli, což dokládá i jejich seznam v poslední části práce, našla se naprostá většina, která se snažila celou dobu války pouze přežít a bohužel i část těch, kteří nepokrytě s nacistickým režimem kolaborovali. Každý jednotlivý osud minimálně u první a poslední jmenované skupiny by vydal na samostatnou práci, čímž se otevírá i možnost dalšího rozšíření této práce.

Přínos této práce nespočívá v objevování nových historických zjištění, což ani rozsah bakalářské práce ve větší míře neumožňuje, ale podobně jako ostatní podobně orientované práce i tato chce připomínat události, které nám jsou známy již jen z vyprávění nemnohých pamětníků.

Příznačné je zakončit práci slovy Místního národního výboru ve Šlapanicích:

„Svoboda naše vyrostla z mnohých obětí, práce a životů našich spoluobčanů, na jejichž nemůžeme a nechceme nikdy zapomenout.“²¹⁸

---

²¹⁸ HRABÁLEK, Anděloslav. Památník národních hrdinů a mučedníků. Uloženo v depozitáři Muzea Brněnska, pobočka Muzeum Šlapanice. (nestr.).

Resumé

Bakalářská práce zkoumá historii obce Šlapanice v období 2. světové války a Protektorátu Čechy a Morava. Klíčovou částí práce je zejména problematika každodennosti. Práce je tematicky dělena do pěti částí, které reflektují kromě jednotlivých válečných let a let okupace, události související s osvobozením Brna a jižní Moravy na konci dubna 1945 i první poválečné dny. Dílčím způsobem zmiňuje i šlapanické občany, kteří se účastnili protinacistického odboje či byli perzekvováni.

Summary

This theses examines the history of city Šlapanice during Second World War and Protectorate of Bohemia and Moravia. The important part of the theses is a particular issue common day. The theses is thematically cut into five parts, which in addition to reflect the war years and years of occupation, events related to the liberation of Brno and southern Moravia at the end of April 1945, the first post - war days. Individual way even mentions citizens of Šlapanice who participated in the anti nazi resistance or were persecuted.

Literatura a prameny

Prameny

Normativní

Národní knihovna Praha. Sbíрка zákonů a nařízení státu česko-slovenského vydána dne 26. listopadu 1938. Ročník 1938. s. 161.

Národní knihovna Praha. Stejnopis sbírky zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Ročník 1939. s. 224.

Národní knihovna Praha. Vládní nařízení ze dne 27. září 1939 o úpravě výroby zpracování a odbytu mléka, mléčných výrobků, tuků a vajec. Stejnopis sbírky zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Ročník 1939.

Národní knihovna Praha. Sbíрка zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1941, vládní nařízení č. 414, s. 1825.

Národní knihovna Praha. Sbíрка zákonů a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1942, vládní nařízení č. 336, s. 1685-1686.

Národní knihovna Praha. Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren. Böhmisch-Mährische Verlags- und Druckerei-G.m.b.H., Prag 1943.

Narativní

Státní Okresní archiv Brno – venkov se sídlem v Rajhradě. fond C-129 Obec Šlapanice. Pamětní kniha obce šlapanické (1935-1967).

Rodinná kronika Julia Müllera, kapitola o II. světové válce ve Šlapanicích. Uložena v archivu autora.

HRABÁLEK, Anděloslav. Památník národních hrdinů a mučedníků. Uloženo v depozitáři Muzea Brněnska, pobočka Muzeum Šlapanice. (nestr.).

Tištěné

Lidové noviny

Význam Paktu. *Lidové noviny*. 25. 8.1939.

Haag a Amsterdam obsazeny. *Lidové noviny*. 17. 5. 1940.

Rudé právo

Uspořádání nové Evropy. *Rudé právo*. Zář 1939.

Šlapanský zpravodaj

Z tělocvičné jednoty Sokol. *Šlapanský zpravodaj*. č. 4/1938. roč. 5. s. 5

Náš spoluobčan. *Šlapanský zpravodaj*. č. 6/1938. roč. 5. s. 5.

Různé zprávy. *Šlapanský zpravodaj* č. 3/1939. roč. 6. s. 6.

Zajištění provozu elektrárny. *Šlapanský zpravodaj* č. 4/1939. roč. 6. s. 6

Hospodářská hlídka. *Šlapanský zpravodaj* č. 2/1940. roč. 7. s. 5.

Činnost četnické stanice ve Šlapanicích. *Šlapanský zpravodaj* č. 1/1941. roč. 8 s. 8.

Nedávná minulost. *Šlapanský zpravodaj* č. 3/1945 roč. 8. s. 2.

Pamětníci

Jarmila Suchomelová (*11. 8. 1932)

Editované

ARBURG, Adrian von, ed., STANĚK, Tomáš, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben - srpen/zář 1945: "Divoký odsun" a počátky osídlování*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978-80-86057-67-5.

KAPLAN, Karel, ed. a JECH, Karel, ed. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995. 2 sv. (1071 s.). ISBN 80-85270-41-2.

ŠUSTEK, Vojtěch. *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939-1945. Svazek 2, Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2001. 504 s. Documenta Pragensia. Monographia; vol. 11/2. ISBN 80-86197-14-X.

ŠUSTEK, Vojtěch. *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava: edice historických dokumentů*. Vydání první. Praha: Archiv hl. m. Prahy, 2012- . svazky. Documenta Pragensia. Monographia; volumen 26/1-26/2. ISBN 978-80-86852-48-5.

Literatura

AMORT, Čestmír. *Heydrichiáda*. Překlad Otto Hornung. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1965. 319, [3] s. Dokumenty. Edice SPB; Sv. 136. Dokumenty; Sv. 136.

BELCREDI, Jiřina a BELCREDI, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl: historie městyse Líšně 1306-2006: 700 let od první písemné zprávy*. Brno: J. Belcredi, 2006. 240 s. ISBN 80-239-7591-9.

BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot.

BŘEČKA, Jan, ed. *Brněnské jaro 1945: poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Vyd. 1. Brno: Spolek přátel československého opevnění, 2005. 89 s. Fakta; sv. 9. ISBN 80-86463-20-6.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 4., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2010. 1054 s. ISBN 978-80-7277-469-2.

ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka. *Tragédie mnichovské dohody: skutečná fakta a odhalené mýty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011. 152 s. ISBN 978-80-251-3376-7.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVa. 802 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1999-2007. sv. XVb. 802 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2.

HAVLÍKOVÁ, Jana et al. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války: doprovodná publikace k výstavě pořádané Státním ústředním archivem v Praze, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Kanceláří pro oběti nacismu ČNFB: Státní ústřední archiv v Praze - Archivní areál Chodovec 1. duben - 9. květen 2004*. V Praze: Státní ústřední archiv, 2004. 110 s. ISBN 80-86712-06-0.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Pražská stranická organizace v letech 1929-1939: příručka k dějinám pražské stranické organizace*. V Praze: Dům polit. výchovy Měst. výboru KSČ, 1981. 287 s.

HORČICA, Ludvík. *Zemřeli pro vlast: občané okresu Brno-venkov padlí, popravení a umučeni v letech 1939-1945*. Brno: V nakl. Šimon Ryšavý vydal OV-ČSBS Brno-venkov, 2014. 571 s. Brněnský legionář. ISBN 978-80-7354-131-6.

HOYT, Edwin Palmer. *Boje na Balkáně: Balkán 1941*. Praha: Naše vojsko, 2009. 172 s., [8] s. obr. příl. Fakta a svědectví. ISBN 978-80-206-1031-7.

HRDLIČKA, Rudolf. *Rudá armáda osvobozuje Moravu: kronika posledního válečného jara*. Vydání I. Brno: Mír, 1948. 217 s., [32] s. obr. příl.

JAMNICKÝ, Branislav. *Osvobození Moravy*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1964. 131 s.

JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

KONEČNÝ, Zdeněk, ed. a MAINUŠ, František, ed. *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1962. 144 s., [30] s. obr. příl.

KOPEČEK, Pavel. *Se smrtí na dosah: parašutisté na Přerovsku v roce 1941*. 1. vyd. Přerov: PROAVIS, 2000. 97 s. ISBN 80-902255-4-3.

KÖSSL, Jiří, KRÁTKÝ, František, MAREK, Jaroslav. *Dějiny tělesné výchovy. [Díl] 2, Od roku 1848 do současnosti*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1986. 263 s.

Kronika druhé světové války. Překlad Jan Gebhart. 1. [i.e. 2.] české vyd. Praha: Fortuna Print, [2003], 2000. 520 s. ISBN 80-7321-072-X.

MAINUŠ, František. *Totální nasazení: Češi na pracích v Německu 1939-1945*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970. 220 s., [16] s. obr. příl. Opera Universitatis Purkynianae Brunensis, Facultas philosophica = Spisy University J.E. Purkyně v Brně, Filosofická fakulta; sv. 151.

MAINUŠ, František. *Totálně nasazení (1939-1945)*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1974. 213, [ii] s., [8] s. obr. příl. Archiv; sv. 12.

PEŠA, Václav, OCÁSEK, Jindřich. *V dvojím ohni: kronika partyzánského oddílu "Olga"*. Druhé doplněné vydání. Brno: Blok, 1974. 282 stran, 26 nečíslovaných stran obrazových příloh.

PLUHAŘ, Josef, BRŮŽA, Oskar. *Abychom mohli žít v míru--: Sovětská armáda v bojích na jižní Moravě roku 1945*. 1. vyd. V Brně: Blok, 1980. 152 s., [32] s. obr. příl.

SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích: přes 200 unikátních fotografií mapuje život v Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. Praha: BVD, 2006. 109 s., [2] s. obr. příl. ISBN 80-903754-4-8.

ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2014. 338 s. ISBN 978-80-246-2243-9.

USTOHAL, Vladimír a KOPECKÝ, Josef. *Šlapanice a okolí 1939-1945: okupace a osvobození*. Vyd. 1. Šlapanice: Občanské sdružení - Sdružení občanů pro rozvoj Šlapanic, 2005. 136 s. ISBN 80-239-4516-5.

ŽAMPACH, Vojtěch. *Směr Brno*. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. 335 stran, 116 nečíslovaných stran obrazových příloh.

ŽAMPACH, Vojtěch. *Památník obětí světových válek a národně osvobozovacích bojů v okrese Brno-venkov*. 1. vyd. Rajhrad: Státní okresní archiv Brno-venkov, 2000. 750 s. Knižnice Jižní Moravy; sv. 20. Z fondů rajhradského archivu; sv. 2. ISBN 80-85048-79-5.

Sborníky a články ve sbornících

KONEČNÝ, Zdeněk, MAINUŠ, František: Nasazení české mládeže při budování zákopových opevnění koncem druhé světové války. In Sborník Matice moravské 1967.

MAINUŠ, František: Osvobození Československa ve vzpomínkách sovětských vojáků. In. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická. 1974-1975, roč. 23-24

MIKULKA, Jiří, ed., HALAMA, Václav, ed. *Morava v boji proti fašismu. I*. 1. vyd. Brno: Moravské muzeum, 1987.

ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Organizace protektorátních bezpečnostních sborů na Vyškovsku v letech 1939-1945*. In: *Sborník ABS . 12/2014*,.

Nepublikované práce

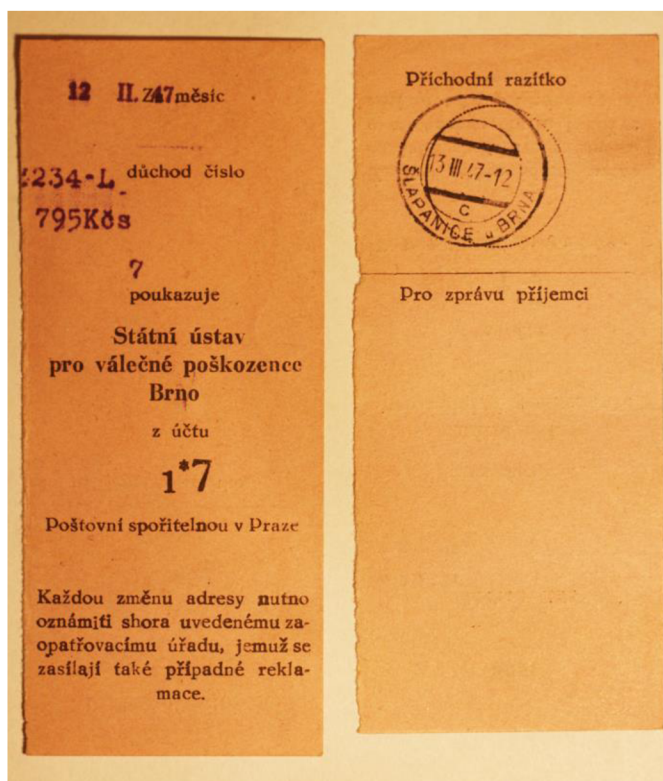
VODIČKOVÁ, Kristýna: *Historie obce Blažovice v letech 1938-1945*. (Bakalářská práce). Brno, PdF MU 2013.

ZÁLEŠÁK, Pavel. *Četnictvo v okrese Brno-venkov v letech 1939-1945*. (magisterská diplomová práce). Brno FFMU 2015.

Přílohy

Příloha č. 1. Stvrzenka státního ústavu pro válečné poškozence Brno²¹⁹

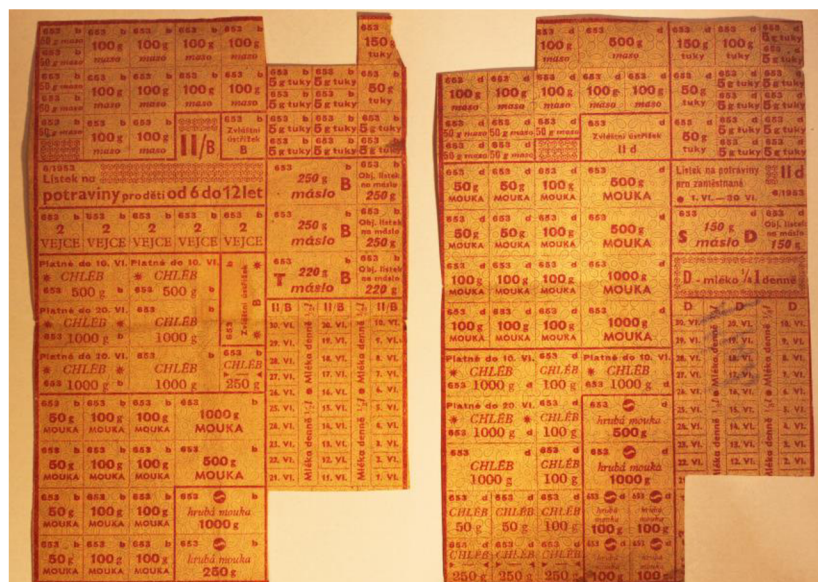
Příloha č. 2. Stvrzenka na rozhlasový poplatek za květen 1942²²⁰

²¹⁹ Stvrzenka státního ústavu pro válečné poškozence Brno (uloženo v archivu autora).

²²⁰ Stvrzenka na rozhlasový poplatek za květen 1942 (uloženo v archivu autora).

Příloha č. 3. Potravinové lístky pro děti od 6 do 12 let a pro zaměstnané²²¹

Příloha č. 4. Přihláška k odběru palivového dříví²²²

²²¹ Potravinové lístky pro děti od 6 do 12 let a pro zaměstnané (uloženo v archivu autora)

²²² Přihláška k odběru palivového dříví (uloženo v archivu autora)

BEHALT DER VERBRAUCHER! — PONECHA SI SPOTŘEBITEL!

Evidenz Nr. 729 Lieferfirma: *Stanislav Holčák* Nr. der Kundenliste: A. C. Ch. listiny záložník: B. C.

Anmeldung zur Brennholzabnahme — Přihláška k odběru palivového dříví

Die starkumrandeten Teile sind vom Verbraucher auszufüllen! — Silná ohraničené části vyplní spotřebitel!

Name des Verbrauchers: <i>Lapan Stanislav Benjamin</i> Beruf: <i>obchodník</i>		Wohnort: <i>Slapanice</i> Straße: <i>Čáslav</i> Ulice: <i>Čáslav</i>	
Art des Betriebes (Gewerbe) bei Gruppe „B“ und „C“:		Verbrauchergruppe — Spotřebitelská skupina	
Druck podniků (živností) v skupině „B“ a „C“:		A Haushalte Domácnosti	B Zentralheizungen Ustř. topení
Sitz des Betriebes (Gewerbes):		kg	kg
Sitz podniků (živností):		o'l	o'l
Zuteilungsmengen: Januar - Februar - März 1944		3719	
Přídelová množství: leden - únor - březen 1944		15640	
Zuteilungsmengen für das Kohlenwirtschaftsjahr 1944/45 (1. 4. 1944 - 31. 3. 1945)			
Přídelová množství pro ohřevný rok 1944/45 (1. 4. 1944 - 31. 3. 1945)			

Kohle (Koks) wird auf Grund der Kohlenhaushaltskonten***) - des Verbrauchsnormen-Beschleides***) - der Sonder-Zuteilung der KWS***) bezogen
 Uhlí (koks) odobírá se na základě Ujednání listu pro domácnost***) - výměru o největší spotřebě***) - Zvláštnice přídelů UPUH***)
 Kohle (Koks) wird nicht bezogen***) Uhlí (koks) neodobírá se***)

DIE RICHTIGKEIT DER ANGABEN WIRD ÜBERPRÜFT! SPRÁVNOST UDÁJÍ BUDE PŘEZKOUŠEN!

Erfolgte Brennholzlieferungen ab 1. I. 1944 in kg: — Provedené dodávky palivového dříví od 1. I. 1944 v kg:

Datum	Nr. des Verkaufsbelegs Ch. dokladu a anord.	Geliefert an Verbrauchergruppe Dodáno pro spotřebitelskou skupinu			Datum	Nr. des Verkaufsbelegs Ch. dokladu a anord.	Geliefert an Verbrauchergruppe Dodáno pro spotřebitelskou skupinu		
		A	B	C			A	B	C
14. I.	19		209						
16. I.	63		30	1309					
19. I.	100	2409	41/46	1-9					

Příloha č. 5. Úřední záznam o odevzdání kostí z domácí porážky²²³

Podpisuji, že Janoslav Vlček, řádk IV. tr. obce Slapanice, ve Slapanicích odevzdal 3 kg kostí z domácí porážky Martina Vlčka z Ponětovic č. 69.

ve Slapanicích 13. XII. 1943.

Albín Ohladilov,
úředník.

SS-SCHULE FÜR KNABEN
in Slapanice
Karl-Heinrich
in Slapanice
a. Brno
OBEČNÁ ŠKOLA DĚLEČEK

²²³ Úřední záznam o odevzdání kostí z domácí porážky (uloženo v archivu autora)

Příloha č. 6. Průvodní list dobytčí²²⁴

Protokoll-Nr. 122
 Celo protokoll: 122

Gemeinde: JIŘÍKOVICE
 Obec: JIŘÍKOVICE
 Polit. Bezirk: Brno-venkov
 Polit. okres:
 Land: Mähren
 Země: Morava

Vieh-Paß. - Průvodní list dobytčí.

128
4343

Name und Wohnsitz des Tierbesitzers Imeň a bydliště držitele zvířat	Jovanides Jovanides JIŘÍKOVICE 1
Gesamtzahl der Tiere Úhraný počet zvířat	1 (viden) kus
Genauere Beschreibung der Tiere Podrobný popis zvířat	vepř
Standort Stavoviště (místo, kde zvířata postavena)	JIŘÍKOVICE 1
Besondere Merkmale (Brandzeichen, Ohrmarken, Tätowierungen usw.) Zvláštní znamení (výpěchové znamení, ušní známky, tetování atd.) Bei Evidenzabfertigung: 1. Nr. u. Jahr d. Anmeldeung z. (Evidenz), 2. Nr. des Pferdeversicherungskommandos U koni a ovč. dle: 1. číslo a rok vyřízení zvíř. listu, 2. číslo veterinární evidence koni	
Bestimmungsort Místo určení	bl. č. 122 Martin Doutníček

Es wird bestätigt, daß das Tier (die Tiere) untersucht und gesund befunden worden ist (sind) und daß (sind) Inverkehrbringung auch sonst keinerlei veterinärpolizeiliche Bedenken entgegenstehen.
 Potvrzuje se, že zvíře (zvířata) bylo (byla) prohlédnuto (a sřazení) shledáno a že není také jinak proti tomu žádných veterinársko-policejních námitek, aby bylo (byla) dlevo (d) obchodu.
 Dieser Vieh-Paß hat eine Gültigkeitsdauer von 10 Tagen. - Tento průvodní list dobytčí platí 10 dní.

Gemeinde JIŘÍKOVICE am 18. dubna 1942 19
 Obec JIŘÍKOVICE dne

Der Gemeindevorsteher: - Představený obce:
 Jovanides

Příloha č. 7. Výměr o přikázání podle nař. ze 4. května 1942, č. 154/42 Sb., jimž se činí některá opatření o řízení práce²²⁵

Arbeitsamt Brünn 14a
 Úřad práce

Antrag Nr. 201 RAM Nr.

Verpflichtungsbescheid

auf Grund der Regierungsverordnung vom 4. Mai 1942, Stg. Nr. 154/42, über Massnahmen zur Lenkung der Arbeitskräfte.

Herrn Staněk Johann, geb. 14. 5. 1908 in Lepans b. Brünn
 Frau in v
 Strasse Langeg. 47
 bei u

Sie werden hiermit für die Zeit vom 30. 7. 1943 bis 29. 7. 1944 zur Dienstleistung
 Přikazujete se tímto na dobu od do do práce

als Bergarbeiter im Bereich R. A. A. Mähr. Ostrau
 jako u

in Mähr. Ostrau verpflichtet. Sie haben sich pünktlich am 30. 7. 1943, Uhr 7.30
 v Brunn, Bahnstg. I einzufinden.
 zur Abfahrt auf dem Bahnhof in Brunn, Bahnstg. I einzufinden.

²²⁴ Průvodní list dobytčí (uloženo v archivu autora)

²²⁵ Výměr o přikázání podle nař. ze 4. května 1942, č. 154/42 Sb., jimž se činí některá opatření o řízení práce (uloženo v archivu autora)

Příloha č. 8. Lístek na oděv²²⁶

Příloha č. 9. Uhelný list pro domácnost na rok 1943-1944²²⁷

²²⁶ Lístek na oděv (uloženo v archivu autora)

²²⁷ Uhelný list pro domácnost na rok 1943-1944 (uloženo v archivu autora)

Kohlen-Haushaltskarte 1943-44 Uheiny list pro domácnost

Wohnort: Jirřkovice Bezirk: Brno-venk. Kreis: Brno-venk. (Č. 1)

Strasse: Nr. 97, Ulice: 97

Evidenz-Nr.: 97, Evidenz-Nr.: 97

Zahl aller Haushaltsmitglieder: 4, Zahl aller heizbaren Räume: 2

in der Wohnung ist in Betrieb ein: a) Speicher auf Kohle, b) G sherd, c) elektrischer Herd, d) elektrischer Spardrht, e) elektrischer Spardrht

Name des Verbrauchers: Dvořák Jan

Zentral-, Einzelheizung: Zentral-, Einzelheizung

Die Anlage befindet sich in: a) Zofizien (a.v.), b) Zofizien (a.v.)

Strasse: CN. 1, Ulice: 140 na

Die Angaben unter 1) bis 3) werden bestätigt: Potvrzuji údaje pod 1) at 3)

Unterschrift des Haushalters: Jan Dvořák

Nr. der Kohlenart	Steinkohle	Braunkohle	Koks	Nr. der Kohlenart	Steinkohle	Braunkohle	Koks
a	40	30	—	a	—	—	—
b	10	30	—	b	—	—	—
c	—	—	—	c	—	—	—
d	—	—	—	d	—	—	—
e	—	—	—	e	—	—	—
f	—	—	—	f	—	—	—

Příloha č. 10. Účet o koupi 50kg brambor z Hospodářského družstva Slavkov, filiálka: Šlapanice²²⁸

Účet č. 79921 | I. | V Šlapanicích dne 19.11. 1944

Kupující: Vlček Martin, Obec: Panětovice, Evid. čís. 49.149.69

Stanice nakládatel: Šlapanice, Pošta: Šlapanice, Okres: Brno-venkov

Pytlů	Dodání množství kg netto	Druh, odrůda	Stupeň pěstění	Číslo uznáv. listu	Číslo za 100 kg	Za hotové K	K
	50	brambor Rosmarie radhe	1. stupeň	1000	1490		
Celkem K						1490	
						1490	
Zbývá K						1490	

Podpis kupujícího: Vlček Martin

MOSPODÁRSKÉ DRUŽSTVO SLAVKOV
filiálka: ŠLAPANICE

²²⁸ Účet o koupi 50kg brambor z Hospodářského družstva Slavkov, filiálka: Šlapanice (uloženo v archivu autora)

